

**STADIUL CERCETĂRILOR DESPRE
EVOLUȚIA POPULAȚIEI ROMÂNIEI
ÎNTRE ANII 1859-1914**

Mihaela IONIȚĂ – NICULESCU
Colegiul Comercial „Virgil Madgearu”

Rezumat

Apariția demografiei ca știință al cărei obiect de studiu îl reprezintă populația este strâns legată de organizarea statisticii atât în plan european cât și național, deși preocupări pentru studiul aspectelor demografice au existat la Platon, Machiavelli, Hobbes, Rousseau. Obiectul de studiu, metodele și tehnicile de cercetare, conexiunile cu alte științe reprezintă apanajul modernității. Pentru puterea politică și instituțiile administrative, cunoașterea cât mai aproape de realitate a factorului demografic național în ceea ce privește dinamica și structura sa a devenit un imperativ major în contextul adoptării celor mai adecvate măsuri economice, fiscale, sociale și militare.

Demografia istorică s-a desprins ca ramură a demografiei, odată cu extinderea sferei de cercetare a istoricilor asupra socialului, ignorat în mare măsură de reprezentanții istoriografiei critice sau pozitivistice. Investigarea arhivelor și regândirea noțiunii de sursă istorică au făcut posibilă studierea populației din perspectivă cantitativă și calitativă, de-a lungul secolelor. Acest articol își propune să surprindă principalele momente ale apariției și evoluției cercetărilor demografice în spațiul Vechiului Regat, fără a lipsi elementele comparative și trimerile la provinciile românești aflate în timp în componența altor structuri statale.

Cuvinte cheie: statistică, demografie istorică, recensăminte, registre de stare civilă, Vechiul Regat

**SCURT ISTORIC AL
CERCETĂRILOR DEMOGRAFICE ÎN A
DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL
XIX-LEA ȘI ÎN PRIMA JUMĂTATE A
SECOLULUI XX**

Apariția demografiei ca știință este corelată cu publicarea lucrării economistului

**THE STAGE OF RESEARCHES ON THE
EVOLUTION OF ROMANIA'S
POPULATION BETWEEN 1859-1914**

Mihaela IONIȚĂ – NICULESCU
Commercial College „Virgil Madgearu”

Abstract

The appearance of demography as a science whose study object is the population is tightly connected to the statistics organization both at the European level and at the national one, even if there were concerns for the study of the demographical aspects also at Plato, Machiavelli, Hobbes, Rousseau. The study object, the researching methods and techniques, the connections to other sciences represent the privilege of modernity. For the political power and for the administrative institution, knowing as correctly as possible the national demographical factor, regarding its dynamics and structure, became a major imperative in the context of adopting the most adequate economical, fiscal, social and military measures.

The historical demography was detached as a branch of demography, at the same time with the extension of the researching sphere of the historians on the social feature mostly ignored by the representatives of the critical or positivist historiography. The investigation of the archives and the rethinking of the historical source notion made possible the study of the population from a quantitative and qualitative perspective, across the centuries. This article wants to surprise the main moments of the appearance and evolution of the demographical researches in the space of the Old Kingdom, without missing the comparative elements and the references to the Romanian provinces composing then other state structures.

Key words: statistics, historical demography, censuses, civil status registers, Old Kingdom

**SHORT HISTORY OF THE
DEMOGRAPHICAL RESEARCHES IN
THE SECOND HALF OF THE 19TH
CENTURY AND IN THE FIRST HALD
OF THE 20TH CENTURY**

The appearance of demography as a science is correlated to the publication of the

englez John Graunt, *Natural and political observation made upon the Bills of Mortality* în 1662. Alături de William Petty este considerat întemeietor al statisticii sub denumirea de „aritmetica politică”. O contribuție majoră la organizarea statisticii și a recensămintelor a avut Adolphe Quetelet, politician, demograf, matematician și astronom belgian care a organizat și inițiat primul Congres Internațional de Statistică în 1853 împreună cu englezul W. Farr¹. Richard Bockh, statistician și demograf german, profesor la Universitatea din Berlin a calculat pentru prima dată indicele net de reproducere în 1884. Din această succintă prezentare a celor mai importante momente din apariția și evoluția demografiei ca ramură a statisticii și știință socială nu poate fi omis A. Guillard, care a inventat în 1855 termenul de *demografie*, la zece ani după înființarea în Franța a Institutului Național de Studii Demografice de către profesorul Alfred Sauvy².

În spațiul românesc, Ion Ionescu de la Brad este considerat de către specialiști întemeietorul statisticii românești, prin activitatea practică desfășurată în acest domeniu, întregită de vasta operă teoretică concretizată în monografiile dedicate județelor Dorohoi, Mehedinți și Putna³. Întors din exil în 1857, ca de altfel întreaga elită pașoptistă, reputatul economist și om de cultură a fost numit director al Oficiului Central de Statistică din Moldova, funcție deținută se pare până în 1861.

Lucrarea sa publicată în 1859, *Povățuirile pentru catagrafia Moldovei, precedate de oarecare elemente de statistică*, reprezintă în opinia lui Constantin Ionescu un adevărat curs de statistică teoretică, prin modul de abordare a obiectului și funcțiilor statisticii, metodele de cercetare, a organizării statisticii de către stat și a mijloacelor de culegere a datelor⁴. În capitolul *Numele și sarcinile statisticii* din partea introductivă a *Povățuirilor*, dintre definițiile date statisticii începând cu Alhen Wall (1719-1779), este preferată cea formulată de către Moreau de

English economist John Graunt's work, *Natural and political observation made upon the Bills of Mortality* in 1662. Next to William Petty, he is considered a founder of the statistics called "political arithmetic". A major contribution to the organization of the statistics and the census belonged to Adolphe Quetelet, a Belgian politician, demographer, mathematician and astronomer who organized and initiated the first International Congress of Statistics in 1853 together with the English W. Farr⁹⁹. Richard Bockh, a German statistician and demographer, professor at the University of Berlin calculated for the first time the net index of reproduction in 1884. From this succinct presentation of the most important moment in the appearance and evolution of demography as a branch of statistics and as a social science, we cannot omit A. Guillard, who invented in 1855 the term of *demography*, ten years after the professor Alfred Sauvy¹⁰⁰ settled in France the National Institute of Demographical Studies.

In the Romanian space, Ion Ionescu de la Brad is considered by the specialists as the founder of the Romanian statistics, by his practical activity developed in this field, completed by the wide theoretical work taking shape in the monographs dedicated to the counties of Dorohoi, Mehedinți and Putna¹⁰¹. Back from the exile in 1857, actually as the entire elite of 1948, the famous economist and man of culture was assigned director of the Central Office of Statistics in Moldova, a job that he seemed to have until 1861.

His work published in 1859, *Advice for Moldova's Census preceded by some elements of statistics*, represent in Constantin Ionescu's opinion a real course of theoretical statistics by the approaching way of the object and of the statistics functions, by the researching methods, the statistics organization by the state and by the means of collecting data¹⁰². In the chapter *Name and targets of the statistics* from the introductory part of the *Advice*, among the definitions given to the statistics starting with Alhen Wall (1719-1779), it is preferred the one worded by Moreau de Jonnes because "statistics is the science of the social facts,

Jonnes, pentru care „statistica este știința faptelor sociale, confirmată prin termeni numerici”⁵.

Analizând modul în care Ion Ionescu de la Brad a teoretizat „adevărata natură a statisticii”, Gh. Stoica și Pena Nicolicioiu au desprins atât faptul că statistica este considerată știința socială de sine stătătoare, al cărui caracter practic este determinat de nevoile de conducere a statului cât și delimitarea obiectului statisticii în ansamblul fenomenelor sociale, a „faptelor sociale cercetate cantitativ”⁶.

În plin proces de modernizare a societății românești a subliniat atât necesitatea înlocuirii catagrafiilor specifice perioadei regulamentare cu recensăminte moderne, cât și renunțarea la practica rudimentară în favoarea rigorii științifice. Astfel, ideile preconizate în ceea ce privește organizarea recensămintelor pe baza principiului simultaneității, realizarea periodică, publicarea datelor statistice ca și necesitatea efectuării tabelor de mortalitate, pe medii, sex și profesii, l-au plasat în rândul celor mai luminați demografi⁷. În viziunea sa, din formația intelectuală a unui bun statistician nu trebuie să lipsească cunoștințele avansate din domeniul economiei politice și al altor științe sociale, calculul probabilităților și alte tehnici matematice. Corectitudinea și obiectivitatea datelor culese supuse ulterior prelucrării impun obligativitatea menționării surselor de proveniență a informațiilor și a numelor celor implicați în derularea tehnică a recensămintelor.

Partea a II-a a *Povățuirilor*, cu caracter practic, cuprinde instrucțiuni și programul primului recensământ din istoria Moldovei, organizat în anul 1859. Complexitatea acestui prim recensământ al populației, al terenurilor agricole, al industriilor, comerțului și faptelor administrative (corpul electoral, numerele caselor din târguri) este demonstrată de numeroasele instrucțiuni destinate prefectilor, consiliilor de recensământ și delegațiilor de

confirmed by numerical terms”¹⁰³.

By analysing the way Ion Ionescu de la Brad theorized “the real nature of the statistics”, Gh. Stoica and Pena Nicolicioiu detached both the fact that statistics is considered the independent social science whose practical feature is determined by the state needs to govern and the delimitation of the statistics object in the ensemble of social phenomena, of the “quantitatively investigated social facts”¹⁰⁴.

In a full modernization process of the Romanian society, he emphasized both the need to replace the censuses specific to the regular periods with modern censuses, and the giving up to the rudimentary practice in favour of the scientific rigour. Thus, the ideas stipulated on the organization of the censuses basing on the simultaneity principle, the periodical accomplishment, the publication of the statistical data and also the need to achieve mortality tables, classified on environments, sex and professions, have placed him among the most enlightened demographers¹⁰⁵. In his vision, a good statistician’s intellectual training should not miss the advanced knowledge in the field of the political economy and of other social sciences, the probabilities calculation and other mathematical techniques. The correctness and the objectivity of the collected data, subsequently submitted to processing, impose the mandatory feature of mentioning the provenience sources of the information and of the names of the people involved in the technical development of the censuses.

The second part of the *Advices*, having a practical feature, contains instructions and the programme of the first census in Moldova’s history, organized in the year 1859. The complexity of the first census of the population, of the agricultural lands, of the industries, of the commerce and of the administrative facts (the electoral body, the number of the houses in the fairs) is proved by the numerous instructions dedicated to the prefects, to the census councils and to the parliamentary delegations. The way they were thought, the forms regarding the population census also allowed the population distribution according to the age, sex, civil

parlamentari. În maniera în care au fost gândite, formularele privind recensământul populației permiteau distribuția populației după vârstă, sex, stare civilă, profesie și știință de carte.

În capitolul IV al lucrării anterior amintită, intitulat *Natura cifrelor, organizarea statisticii oficiale și despre celelalte mijloace de culegere a faptelor*, Ion Ionescu de la Brad a clasificat cifrele în: oficiale, compilate și provenite din surse particulare. Astfel, cifrele oficiale sunt rezultatul investigațiilor organizate de autoritățile publice, cu un mare grad de autenticitate conferit de asumarea prin semnătură a responsabilității culegătorului. În ceea ce privește cifrele compilate din documentele oficiale, veridicitatea lor este dată de indicarea surselor de proveniență și a numelor statisticienilor, pentru a li se dovedi credibilitatea, deoarece „... cumu-i omul așa e și documentul”⁸. Cifrele extrase din izvoarele particulare sunt utile în măsura în care se precizează proveniența lor concomitent cu motivele pertinente invocate în favoarea utilității lor. Alături de cele trei categorii de cifre, autorul menționa în lucrarea sa alte mijloace de culegere a datelor statistice, precum anchetele parlamentare și cele de natură administrativă.

Aspectele de natură demografică din Principatul Moldovei au fost abordate în cele trei monografii de județe, pentru elaborarea cărora a recurs la arhivele de județ, plasă și comună. Structura acestor lucrări evidențiază influențele exercitate de lucrarea contemporanului său, Nicolae Șuțu, „Notiții statistice asupra Moldovei”⁹. Aceste influențe sunt constatate de către specialiști într-o primă monografie redactată de către Ion Ionescu de la Brad în anul 1861, dedicată Mănăstirii Neamțului. Materialul documentar utilizat de N. Șuțu în opera sa a fost atent cercetat de coordonatorul primului recensământ organizat pe teritoriul Moldovei.

Pentru M. Biji, cea mai completă monografie este lucrarea „*Agricultura română în județul Mehedinți*”, a cărei

status, profession and education.

In chapter IV of the previously mentioned work, called *Nature of numbers, organizing the official statistics and about the other means of collecting the facts*, Ion Ionescu de la Brad classified the numbers in: official ones, compiled ones and the ones coming from particular sources. Therefore, the official numbers are the result of the investigations organized by the public authorities, having a great degree of authenticity offered by the signature of the collector's responsibility. Regarding the compiled numbers in the official documents, their veracity is given by indicating the provenience sources and the statisticians' names, in order to prove their credibility because „... the document is exactly like the man”¹⁰⁶. The numbers extracted from the particular sources are useful as long as their provenience is specified at the same time with the pertinent reasons invoked in favour of their usefulness. Beside the three categories of numbers, the author mentioned in his work other means of collecting the statistical data, such as the parliamentary investigations and the administrative ones.

The demographical aspects in the Moldavian Principality were approached in the three county monographs, for whose elaboration he used the archives of the county of the fair and of the commune. The structure of these works spotlights the influences exerted by the work of his contemporary, Nicolae Șuțu, „*Statistical Notification about Moldova*”¹⁰⁷. These influences are found by the specialists in a first monograph published by Ion Ionescu de la Brad in the year 1861, dedicated to the Monastery of Neamț. The documentary material used by N. Șuțu in his work was carefully researched by the coordinator of the first census organized on Moldova's territory.

For M. Biji, the most complete monograph is the work „*Romanian Agriculture in Mehedinți County*”, whose structure deserves to be mentioned. Part I: *Statistical Study of Mehedinți County* contains *Territory* (Chapter I), *Population* (Chapter II), *Financial Statistics* (Chapter III), *Judicial Statistics* (Chapter IV),

structură merită a fi amintită. Partea I: *Studiu statistic al Județului Mehedinți* cuprinde *Teritoriul* (Capitolul I), *Populația* (Capitolul II), *Statistica financiară* (Capitolul III), *Statistica judiciară* (Capitolul IV), *Statistica instrucțiunii publice* (Capitolul V), *Statistica culturii și puterea armată* (Capitolul VI). Aspectele de natură economică începând cu agricultura, au fost analizate în partea a doua a monografiei, *Studiul agricol al județului*, în componența căreia se regăsesc douăsprezece capitole. *Studiul industrial și Studiul comercial* întregesc analiza vieții economice a județului de la Dunăre în ultimele două părți ale lucrării.

Relatările de natură demografică din cele trei monografii cuprind informații prețioase atât despre situația concretă din județele Dorohoi, Mehedinți și Putna, cât și despre istoria statisticii demografice și metodologia înregistrării populației. Astfel, autorul a evidențiat rolul recensămintelor și registrelor de stare civilă introduse începând din anul 1866, în cunoașterea potențialului demografic.

Fără a fi străin de teoria lui Malthus în ceea ce privește creșterea populației în progresie geometrică și a mijloacelor de subsistență în progresie aritmetică, Ion Ionescu de la Brad a ajuns la concluzia că populația județului Putna nu se va dubla în următorii 30 de ani, pe baza propriului studiu în care a calculat ritmul de creștere demografică pornind de la datele statistice din opera lui Nicolae Șuțu și cele oferite de recensământul din 1859¹⁰.

Contribuția lui Ion Ionescu de la Brad la dezvoltarea Statisticii românești, în cadrul căreia un rol esențial a revenit demografiei, ar fi incompletă fără a reliefa reprezentarea României în anul 1869 la Congresul Internațional de la Haga, în cadrul căruia a prezentat *Rapport du délégué officiel du gouvernement roumain au septième congrès international de statistique sur les progrès statistique accomplis en Roumanie depuis le dernier congrès de Florence jusqu'a celui de la Haye*.

Statistics of the Public Instruction (Chapter V), *Culture Statistics and Armed Force* (Chapter VI). The economical aspects, starting with the agriculture, were analysed in the second part of the monograph, *Agricultural Study of the County*, containing twelve chapters. *Industrial Study* and *Commercial Study* complete the analysis of the economical life of the county next to the Danube in the last two parts of the works.

The demographical reports of the three monographs contain precious information both about the concrete situation of the counties of Dorohoi, Mehedinți and Putna, and about the history of the demographical statistics and the methodology of the population registration. Thus, the author spotlighted the role of the censuses and of the civil status registers starting from 1866, in knowing the demographical potential.

Without being a stranger to Malthus' theory regarding the population increase in a geometrical progression and of the subsistence means in an arithmetical progression, Ion Ionescu de la Brad got to the conclusion that the population of Putna county would not be doubled in the following 30 years, basing on his own study where he had calculated the rhythm of demographical increase starting from the statistical data of Nicolae Șuțu's work and the ones offered by the census in 1859¹⁰⁸.

Ion Ionescu de la Brad's contribution to the development of the Romanian Statistics, in whose frame the demography had an essential role, would be incomplete without spotlighting Romania's representation in 1869 at the Congress of Hague, in whose frame he presented *Rapport du délégué officiel du gouvernement roumain au septième congrès international de statistique sur les progrès statistique accomplis en Roumanie depuis le dernier congrès de Florence jusqu'a celui de la Haye*.

By his method of interdisciplinary research including geographical aspects, agricultural-pedological qualities of the field, human psychology and mentality, the system of social relations,

Prin metoda sa de cercetare interdisciplinara, care a inclus aspectele de natură geografică și calitățile agropedologice ale terenului psihologia și mentalitatea oamenilor, sistemul de relații sociale, Ionescu de la Brad este considerat primul sociolog român¹¹. În opinia lui Stahl, echipele profesorului Dimitrie Gusti au ales Vrancea ca loc de cercetare sub influența lucrării *Agricultura din județul Vrancea*, apreciată ca o oportunitate de trecere de la monografia sătească la monografia unei regiuni.

Contemporan cu Ion Ionescu de la Brad, economistul Nicolae Șuțu considera statistica un instrument de analiză și de cunoaștere socială de prim ordin. Familiarizat cu operele statisticienilor francezi Charles Dupin, A. Delaborde, Emil Gerardin, Guerry, Droze și Villeneuve, N. Șuțu plasa statistica în categoria științelor descriptive, pentru că ea nu face decât „... să descrie faptele. Dar ceea ce distinge statistica de alte științe descriptive este aceea că faptele pe care ea le descrie sunt variabile, în timp ce cele ale anatomiei sau ale astronomiei sunt fixe și invariabile”¹². În 1849 a văzut lumina tiparului în limba franceză, lucrarea *Notions statistiques sur la Moldavie* la Iași, tradusă și publicată în limba română în anul 1852. Structurată în trei părți distincte, lucrarea a avut caracter exhaustiv prin prezentarea tuturor aspectelor definitorii pentru Moldova: teritoriul, populația, economia, fără a fi omisă organizarea administrativă.

Pentru evoluția demografiei și desprinderea sa de statistică, este relevantă cartea a doua – *Populația Moldovei*, structurată în mai multe capitole dedicate generalităților și clasificării populației, repartiției factorului demografic, cu includerea actelor de stare civilă, a măsurilor sanitare – spitalele, instrucției școlare și a infrastructuralității¹³. Astfel, din totalul de 1.462.105 locuitori, 968.200 erau ocupați în agricultură și numai 138.490 practicau alte îndeletniciri economice. Conform profesiunilor exercitate, 193.640 erau cultivatori de pământ, 27.698 negustori și

Ionescu de la Brad is considered as being the first Romanian sociologist¹⁰⁹. In Stahl's opinion, the professor Dimitrie Gusti's teams chose Vrancea as a researching place under the influence of the work *Agriculture in Vrancea County*, appreciated as a turning point from the village monograph to the monograph of a region.

A contemporary of Ion Ionescu de la Brad, the economist Nicolae Șuțu considered the statistics as an analysing instrument of first-level social knowledge. Being familiarized with the works of the French statisticians Charles Dupin, A. Delaborde, Emil Gerardin, Guerry, Droze and Villeneuve, N. Șuțu placed statistics in the category of the descriptive sciences because it only „... describes the facts. But the fact that distinguishes the statistics from other descriptive sciences is that the facts it describes are variable, while the ones of the anatomy or of the astronomy are immobile and invariable”¹¹⁰. In 1849, it was printed in French the work *Notions statistiques sur la Moldavie* at Iași, translated and published in Romanian in 1852. Structured in three different parts, the work had an exhaustive feature by presenting all the aspects defining for Moldova: territory, population, economy, without omitting the administrative organization.

For the evolution of the demography and its detachment from the statistics, the second book is relevant – *Moldova's Population*, structured in several chapters dedicated to the generalities and to the population classification, to the repartition of the demographical factor, including the civil status documents, the sanitary measures – the hospitals, the school instruction and the criminality¹¹¹. Thus, of the total of 1.462.105 inhabitants, 968.200 worked in agriculture and only 138.490 had other economical business. According to the exerted jobs, 193.640 of them cultivated land, 27.698 of them were merchandisers and craftsmen, 3750 of them were boyars and sons of boyars, 515 of them were civil servants, 8948 of them were clergymen and assistants, 104 of them were teachers and doctors, 3000 of them were

meseriași, 3750 boieri și fii de boieri, 515 funcționari, 8948 clerici și ajutoare, 104 profesori și medici, 3000 străini, 16.010 servitori, 32.478 infirmi și văduve, 1138 de soldați. Din punct de vedere fiscal, 198.521 familii sau 992.605 persoane plăteau toate dărilor, comparativ cu 930.900 familii sau 469.500 persoane exceptate de la plata oricărei dări. Apartenența religioasă evidențiază existența unei majorități ortodoxe de 1.356.908 persoane, urmată de 44.417 romano-catolici – pe care Șuțu îi numește ceangăi, 5600 gregorienii armeni și 55.280 mozaici¹⁴.

În opinia lui N. Șuțu, fiecare familie a fost estimată la 5 membri, cel mai populat district fiind Iași, cele mai slab populate Suceava și Galați¹⁵. Comparând rata natalității cu cea a mortalității, economistul și omul de cultură moldovean a ajuns la concluzia că în medie se naștea un copil la 55 de locuitori și murea unul la 88 locuitori. Deși Moldova era împărțită în 13 județe cu 44 orașe – în care intrau și târgurile, 63 de plăși și 1933 de sate, organizarea serviciului medical era departe de nevoile reale ale populației, cele șapte spitale cu 368 de paturi la Iași, Roman, Botoșani, Bârlad, Galați, Focșani și Târgu Ocna fiind insuficiente pentru tratarea corespunzătoare a bolnavilor. Tabloul educațional, extrem de modest pentru prima jumătate a secolului al XIX-lea comparativ cu statele apusene, era dominat de orașul Iași cu un colegiu, patru școli primare, o școală de fete, un seminar, o școală de meserii, la care se adăugau încă 13 școli primare în țară. Numărul total al elevilor a crescut de la 531 în 1832 la 2.621 în 1847.

Seriile statistice inserate în textul lucrării și analizele temeinice reliefează capacitatea sa de a intui și de a explica fenomenele și procesele specifice populației ca entitate socială și colectivitate statistică¹⁶. Opera sa teoretică este întregită de lucrarea *Quelques observations sur la statistique de la Roumanie* din 1867, în care împărtășește ideea lui D. Petrescu, conform căruia recensământul din 1859 – 1860 arată o eroare

foreigners, 16.010 of them were servants, 32.478 of them were invalid and widows, 1138 of them were soldiers. From the fiscal point of view, 198.521 families or 992.605 were paying all the taxes, comparing to 930.900 families or 469.500 persons dispensed from paying any tax. The religious membership spotlights the existence of an orthodox majority of 1.356.908 persons, followed by 44.417 Roman Catholics – called Csangos by Șuțu, 5600 Gregorian Armenians and 55.280 mosaics¹¹².

In N. Șuțu's opinion, each family was estimated at 5 members, the most popular district being Iași, and the less populated being Suceava and Galați¹¹³. Comparing the birth rate to the mortality one, the Moldavian economist and man of culture got to the conclusion that, in average, a child was born at 55 inhabitants and one died at 88 inhabitants. Even if Moldova was divided in 13 counties with 44 towns – among them being the fairs, 63 markets and 1933 villages, the organization of the medical care was far away from the real needs of the population, the seven hospitals with 368 beds in Iași, Roman, Botoșani, Bârlad, Galați, Focșani and Târgu Ocna being insufficient for the adequate treating of the sick people. The education table, being extremely modest for the first half of the 19th century comparing to the western states, was dominated by the city of Iași with a college, four primary schools, a school for girls, a seminary, a crafts school, plus 13 primary schools in the country. The total number of the pupils increased from 531 in 1832 to 2.621 in 1847.

The statistic series inserted in the text of the work and the serious analyses outline his ability to infer and explain the phenomena and the processes specific to the population as a social entity and as a statistical community¹¹⁴. His theoretical work is completed by the work *Quelques observations sur la statistique de la Roumanie* in 1867, where he shares D. Petrescu's idea according to whom the census in 1859 – 1860 shows an error of at least 28 %¹¹⁵.

Next to Nicolae Șuțu and Ion Ionescu de la Brad, Petru S. Aurelian had a special role

de cel puțin 28 %¹⁷.

Alături de Nicolae Șutu și Ion Ionescu de la Brad, Petru S. Aurelian a avut un rol deosebit în organizarea statisticii naționale moderne, prin metodologia proprie de cercetare și lucrările elaborate¹⁸. Publicațiile statistice oficiale și private din țară și străinătate, buletinele, rapoartele și dările de seamă, recensămintele și anchetele statistice și economice, bilanțurile contabile, expozițiile industriale și agricole au fost atent studiate ca surse de informații pentru a obține date credibile.

Remarcând deficiențele statisticii oficiale îndeosebi cea demografică, limitată în cele mai multe cazuri la determinarea numărului sufletelor și chiar numai al familiilor - un fel de recensământ fiscal¹⁹, Petru S. Aurelian a recomandat realizarea periodică a recensămintelor și elaborarea de monografii, studii, inventare economico-statistice. Pentru omul de știință, dinamica populației reflectată în cifre reale are nu numai rolul de informare asupra stadiului de dezvoltare a unei societăți, ci și de îndreptare, transformare prin mijloace adecvate.

Publicată în 1867, *Notice sur la Roumanie, principalement au point de vue de son économie rurale industrielle et commerciale*, reprezintă prima monografie dedicată întregii țări. Semnalată în literatura de specialitate din Occident, lucrarea a oferit rezumatul progreselor statistice din ultimii ani în România, cu ocazia Expoziției Universale de la Paris organizată în anul 1867. Doi ani mai târziu, în 1869, Capitolul alocat României în *Annuaire de l'économie politique et de la statistique* a fost completat cu date și informații actualizate, oferite de lucrarea anterior menționată. Calitatea demersului științific a fost răsplătită prin obținerea Premiului Academiei Române, al cărui membru P.S. Aurelian a devenit începând din 1871 și președinte între anii 1901-1903.

În *Notice sur la Roumanie*, metoda grupărilor statistice a stat la baza tabelelor referitoare la populația țării, repartizarea pe

in organizing the modern national statistics, by his own researching methodology and by the elaborated works¹¹⁶.

The official and private statistical publications in the country and abroad, the bulletins, the reports and the accounts, the censuses and the statistical and economical investigations, the financial audit, the industrial and agricultural expositions were carefully studied as information sources in order to obtain credible data.

By noticing the deficiencies of the official statistics, especially the demographical one, mostly limited at determining the number of souls and even only the one of the families – some kind of fiscal census¹¹⁷, Petru S. Aurelian recommended the periodical accomplishment of the censuses and the elaboration of monographs, studies, economical-statistical inventories. For the scientist, the population dynamics reflected in real numbers has the role of informing on the developing stage of a society, but also to correct and change, by adequate means.

Published in 1867, *Notice sur la Roumanie, principalement au point de vue de son économie rurale industrielle et commerciale*, represents the first monograph dedicated to the entire country. Pointed out in the special literature in Occident, the work has offered the abstract of the statistical progresses in the last years in Romania, with the occasion of the Universal Exposition in Paris organized in 1867. Two years later, in 1869, the Chapter allocated to Romania in *Annuaire de l'économie politique et de la statistique* was completed with upgraded data and information offered by the previously mentioned work. The quality of the scientific approach was rewarded by obtaining the Prize of the Romanian Academy, and P.S. Aurelian became its member starting from 1871 and its president between the years 1901-1903.

In *Notice sur la Roumanie*, the method of the statistical groupings was at the basis of the tables referring to the country population, the repartition according to the professions, to the environment: urban and rural, or presented

profesii, pe medii: urban și rural, sau prezentată în dinamica sa după numărul nașterilor și deceselor, pe sexe, în perioada 1830-1840. Tabelele simple și pe grupe, ca și tabelele comparative au fost utilizate de Aurelian în *Țara Noastră*, studii în care metoda grupărilor statistice a fost transformată în așa-numita grupare combinată: tabelele privind situația căsătoriilor pe sexe și pe intervale de vârstă.

Datorită insuficienței datelor statistice, Aurelian a recurs la procedura extrapolării, păstrând și menționând unele rezerve asupra concluziilor formulate. Ca urmare a extrapolării, autorul a stabilit că față de sporul mediu al populației, în următorii 80 de ani aceasta s-ar putea dubla în comparație cu Anglia, țară în care dublarea populației ar fi posibilă în 50 ani, remarcând faptul că în cazul acestui stat trebuie să se țină seama și de „roirile de emigrație”²⁰. Partizan al periodicității recensămintelor populației, P.S. Aurelian argumentează necesitatea lor nu numai prin motivații naționale, de ordin intern, dar și prin obligația prezentării corespunzătoare, cu materiale statistice de calitate la Congresele Internaționale de Statistică.

Un moment important în evoluția cercetărilor demografice l-a reprezentat apariția primei reviste demografice românești. Primul număr al *Revistei demografice* a apărut în august 1903 la Brăila, sub îndrumarea fondatorului și directorului noii publicații, Ion G. Apostoleanu, doctor al Facultății de Medicină din București și medic al orașului Brăila până în octombrie 1903, ulterior inspector sanitar. Absența oricărei mențiuni a revistei din *Publicațiile periodice românești 1820 – 1906* conduce la ideea conform căreia ultimul număr a văzut lumina tiparului în iunie 1904²¹.

În articolul programatic publicat în primele două numere ale revistei, I. Apostoleanu prezenta atât originea și sensul demografiei, cât și definiția demografiei ca „studiul evoluțiilor ce încearcă popoarele din

in its dynamics according to the number of births or deaths, according to the sex, during 1830-1840. The simple and grouped tables, like the comparative tables, were used by Aurelian in *Our Country*, studies where the method of the statistical groupings was changed into the so-called combined grouping: the tables regarding the situation of the marriages according to the sexes and to the age intervals.

Because of the insufficiency of the statistical data, Aurelian used the extrapolation procedure, by keeping and mentioning some reserves on the worded conclusions. As a consequence of the extrapolation, the author has established that, comparing to the average increase of the population, in the next 80 years it could double comparing to England, a country where the population doubling could be possible in 50 years, noticing the fact that in case of this state we must also consider “the emigration swarming”¹¹⁸. As a partisan of the periodicity of the population censuses, P.S. Aurelian argues their necessity not only by inner national motivations, but also by the obligation of the corresponding presentation, with qualitative statistical materials at the International Congresses of Statistics.

An important moment in the evolution of the demographical researches was represented by the appearance of the first Romanian demographical magazine. The first number of *The Demographical Magazine* appeared in August 1903 at Brăila, conducted by the founder and the director of the new publication, Ion G. Apostoleanu, doctor of the Medical Faculty of Bucharest until October 1903, subsequently a sanitary inspector. The absence of any mention of the magazine from the *Romanian Periodical Publications 1820 – 1906* leads to the idea according to which the last number was printed in June 1904¹¹⁹.

In the programmatic article published in the first two numbers of the magazine, I. Apostoleanu presented both the origins and the sense of demography and its definition as “the study of the evolutions tried on by the peoples from the biological and sociological viewpoint, an evolution summed up in the movement of

punct de vedere biologic și sociologic, care evoluție se rezumă în mișcarea populației statelor, adică în creșterea sau descreșterea lor". În paragraful următor, autorul completa definiția amintită cu studierea riguroasă a mărimii, structurii și evoluției populației. În alte articole, obiectul demografiei se restrânge considerabil prin omiterea aspectelor variate ale mișcării naturale și migratorii a populației. Deși nu a amintit nimic despre variația natalității și mortalității în funcție de sex, vârste și clase sociale, despre fertilitate, reproducție brută și netă, tabele de mortalitate, medicul brăilean a văzut în statistică un ajutor prețios pentru studiile demografice.

În articolul *Considerațiuni generale*, autorul menționa drept cauze ale creșterii și descreșterii populației factori biologici, cosmici, sanitari, economici, sociali și politici. În articolul *Mișcarea populației țării* din numerele 3 și 4 / 1903, el a revenit asupra cauzelor dinamicii populației, scriind: „Acestea sunt, în primul rând, starea sanitară a țării și starea igienică a locuitorilor ei, iar în al doilea rând vine starea economică, adică când nu s-a făcut recoltă bună; apoi războaiele, alimentația, alcoolismul, sifilisul, paludismul”²².

După *Considerațiuni generale asupra populației țării* publicat în nr. 12/1903, I. Apostoleanu a abordat în același număr mișcarea populației urbane mai ales din județele Ilfov, Iași, Brăila și Galați, cu cea mai numeroasă populație orășenească. Articolele publicate în numerele ulterioare prezentau populația României pe medii, a Munteniei și a Moldovei, a populației rurale din Moldova, cu angajamentul continuării diferitelor cercetări și studii demografice formulat în ultimul număr. Cu toate minusurile sale, această primă revistă de demografie a contribuit prin articolele publicate la evoluția demografiei descriptive, fundament pentru demografia teoretică.

Organizarea recensămintelor generale ale populației, începând cu anii 1859/1860, în 1899, 1912 – în Vechiul Regat, urmate de

the states population, namely in their increase or decrease”. In the next paragraph, the author completed the mentioned definition with the rigorous study of the size, the structure and the evolution of the population. In other articles, the object of demography is significantly restraint by omitting the varied aspects of the natural and migratory movement of the population. Even if he said nothing about the variation of the birth rate and of the mortality rate depending on sex, age and social class, about fertility, gross and net reproduction, mortality tables, the doctor from Brăila saw in statistics some precious assistance for the demographical studies.

In the article *General Considerations*, the author mentioned, as causes of the population increase and decrease, the biological, cosmic, sanitary, economical, social and political factors. In the article *Movement of the Country Population* of numbers 3 and 4 / 1903, he got back to the causes of the population dynamics, by writing: “These are in the first place the sanitary status of the country and the hygienic status of its inhabitants and in the second place there is the economical status namely...when there was no good crop; then the wars, the food, the alcoholism, the syphilis, the malaria”¹²⁰.

After *General Considerations on the Country Population* published in no. 12/1903, I. Apostoleanu approached in the same number the movement of the urban population especially in the counties of Ilfov, Iași, Brăila and Galați, with the biggest population of the cities. The articles published in the subsequent numbers presented Romania's population on environments, the population of Muntenia and Moldova, the rural population in Moldova, with the commitment of continuing different demographic researches and studies, formulated in the last number. Despite all of its deficiencies, this first demographical magazine contributed by articles published at the evolution of the descriptive demography, a fundament for the theoretical demography.

The organization of the general censuses of the population, starting with the years 1859/1860, in 1899, 1912 – in the Old

cele din 1930 și 1941, a deschis noi direcții de cercetare în demografie și totodată în istoriografia românească, interesată din ce în ce mai mult de reconstituirea factorului demografic ca suport al tuturor palierelelor societății. La începutul secolului XX, Leonida Colescu, în calitate de director al Serviciului Statisticii Generale, a coordonat efectuarea celor două recensăminte în Vechiul Regat până la primul război mondial. Rezultatele definitive obținute prin despuieră și centralizarea datelor au confirmat faptul că prin apropierea lor de realitate, recensămintele au reprezentat un veritabil progres comparativ cu înregistrările anterioare. Alături de Leonida Colescu, un rol important în studierea populației a revenit lui Sabin Manuilă, Anton Golopenția, Dimitrie Gusti, ale căror studii demografice și sociologice constituie nu numai sursă de informații pentru monografiile și tratatele istorice, dar și modele de cercetare interdisciplinară a factorului demografic.

EVOLUȚIA DEMOGRAFIEI ISTORICE DUPĂ 1950 ȘI PÂNĂ ÎN PREZENT

Începând din anii '70, în strânsă legătură cu înființarea Comisiei Naționale de Demografie-1971 și cu predarea demografiei sau a unor elemente de statistica populației în învățământul superior, aparatul conceptual, sistemul informațional și metodologia de cercetare specifice demografiei au cunoscut un veritabil progres. Prin lucrările lor, Vladimir Trebici, I.Hristache, V.Sora, I.Measnicov și Alexandru Pescaru au dat noi dimensiuni cercetărilor demografice, prin apropierea de sociologie, economia politică, istorie, antropologie, geografie, biologie, instituind astfel un adevărat condominiu asupra populației.

În studiile demografice populația este definită ca o colectivitate umană identificată printr-un ansamblu de caracteristici și legități proprii de dezvoltare²³. Studiul populației ca sistem social „intersectat” cu alte sisteme este prin excelență interdisciplinar, prin

Kingdom, followed by the ones in 1930 and 1941, has opened new researching directions in demography and at the same time in the Romanian historiography, more and more interested in the reconstitution of the demographical factor as a support of all the landings of the society. At the beginning of the 20th century, Leonida Colescu, as a director of the General Statistics Service, coordinated the accomplishment of the two censuses in the Old Kingdom until the First World War. The final results obtained by disrobing and centralizing the data have confirmed the fact that, by their approach to reality, the censuses represented a real progress comparing to the previous registrations. Next to Leonida Colescu, Sabin Manuilă, Anton Golopenția, Dimitrie Gusti had an important role in studying the population and their demographical and sociological studies constitute not only an information source for the historical monographs and treaties, but also models of interdisciplinary research of the demographical factor.

EVOLUTION OF THE HISTORICAL DEMOGRAPHY AFTER 1950 UNTIL NOWADAYS

Starting from the '70s, being in a tight connection with the settlement of the National Commission of Demography - 1971 and with teaching demography or some elements related to the population statistics in the higher education, the conceptual device, the informational system and the researching methodology specific to the demography have known an important progress. By their works, Vladimir Trebici, I.Hristache, V.Sora, I.Measnicov and Alexandru Pescaru have given new dimensions to the demographical researches, by their approach to sociology, political economy, history, anthropology, geography, biology, instituting thus a real condominium on the population.

In the demographical studies, the population is defined as a human community identified by an ensemble of own developing features and legislations¹²¹. The population

implicarea mai multor științe cu metodele lor specifice, călăuzite de o teorie integratoare²⁴. Prin urmare, demografia este o știință de graniță pentru că obiectul material al acesteia – populația umană este investigată și de alte științe sociale sau de științe ale naturii: statistica demografică, sociologia, economia, cibernetica economică, statistica economică, psihologia socială, antropologia, istoria, geografia economică, biologia și medicina²⁵. În ceea ce privește raportul demografiei cu aceste științe, pornind de la retrospectiva istorică a acesteia, Vladimir Trebici a respins subordonarea demografiei de către statistică, dar și tendințele de biologizare și de sociologizare exercitate sub presiunea acestor științe cu care demografia interferează puternic²⁶.

În apariția demografiei istorice și în evoluția sa de la statutul de știință de graniță la componentă a istoriografiei actuale, o contribuție majoră a revenit istoricilor din a doua jumătate a secolului XX, prin definirea conceptelor specifice studiului populației, evidențierea importanței cercetărilor demografice pentru diversificarea istoriografiei, stabilirea surselor de informații și a metodelor de cercetare. În 1977, lucrările Colocviului Internațional de Demografie Istorică s-au desfășurat la Cluj Napoca, lucrările prezentate fiind publicate în *Populație și societate. Izvoare de demografie istorică, vol. III și IV*, 1980, sub coordonarea prof. Ștefan Pascu. În jurul profesorului Ștefan Pascu s-a constituit un puternic colectiv de cercetare demografică, a cărui activitate a vizat aspectele de natură cantitativă și calitativă în evoluția structurilor socio-demografice din Transilvania. Astfel, alături de S. Retegan, Natalia Giurgiu, L. Moldovan, la sfârșitul secolului XX s-au impus prin studiile despre dinamica și structura populației, evoluția căsătoriei și a familiei Sorina și Ioan Bolovan.

Demografia — ca oricare altă știință particulară — își are propriul său domeniu de cercetare, stabilind contacte cu alte discipline vecine. Ea studiază numai anumite aspecte

study as a social system “intersected” with other systems is interdisciplinary above all, by involving several sciences with their specific methods, led by an integrating theory¹²². As a consequence, demography is a border science because its material object – the human population is also investigated by other social or natural sciences: demographical statistics, sociology, economy, economical cybernetics, economical statistics, social psychology, anthropology, history, economical geography, biology and medicine¹²³. Regarding the report of demography to these sciences, starting from its historical retrospective, Vladimir Trebici rejected the subordination of demography by the statistics, but also the tendencies to biology and sociology exerted under the pressure of these sciences strongly interfering with the demography¹²⁴.

To the appearance of demography and to its evolution from the border science status to a component of the current historiography, the historians of the second half of the 20th century had a major contribution, by defining the concepts specific to the population study, spotlighting the importance of the demographical researches for diversifying the historiography, establishing the information sources and the researching methods. In 1977, the works of the International Viva Voce of Historical Demography developed at Cluj Napoca, the presented works being published in *Population and Society. Sources of Historical Demography, vol. III and IV*, 1980, coordinated by professor Ștefan Pascu. Around the professor Ștefan Pascu, there was a strong collectivity of demographical research whose activity referred to the quantitative and qualitative aspects in the evolution of the social-demographical structures in Transylvania. Thus, next to S. Retegan, Natalia Giurgiu, L. Moldovan, at the end of the 20th century, imposed themselves by means of their studies on the dynamics and structure of population, the evolution of marriage, and of the family Sorina and Ioan Bolovan.

Demography — as any other particular science — has its own researching field,

ale dezvoltării populației, sau cum se precizează tot mai clar de către cercetători, ea urmărește caracterele cantitative și calitative ale structurii populației umane. Prin structura populației se înțelege: numărul, distribuția pe medii (urban, rural), sexe și vârstă, structuri sociale, teritoriu și naționalitate, starea civilă, structura populației active. Prin mișcarea populației se înțelege mișcarea naturală - natalitate, mortalitate, spor natural, dinamica spațială și mobilitatea socială²⁷.

Termenul *demografic* se poate aplica numai ca atribut al fenomenelor cercetate de demografie. În ceea ce privește ansamblul evenimential legat de populație, este justificată utilizarea termenului *demic*. *Istoria populației* ca proces al evoluției sale în timp și *politica demică* (ansamblul de idei și acțiuni ale diferitelor structuri decizionale cu referire la populație) sunt cercetate de *demografia istorică*, ramură a științelor istorice. Ea utilizează concluziile diferitor discipline ce investighează populația și se bazează, în afara procedeelelor general-istoriografice, pe *tehnici demoistoriografice specifice*²⁸.

Considerată de către demograful francez Marcel Reinhard *dimensiune a istoriei*, demografia intervine în istorie sub dubla sa înfățișare: cantitativă și calitativă²⁹. Demografia cantitativă pune accentul pe aspectele numerice, efectivul populației fiind esențial pentru întreaga viață economică și socială a unui stat. În demografie, o mare importanță prezintă repartiția populației pe vârste redată grafic sub forma unei piramide, mijloc de apreciere a tinereții sau îmbătrânirii unei națiuni. Piramida vârstelor influențează politica generală a statelor, prin faptul că vârsta își pune frecvent amprenta asupra atitudinii și comportamentului politic ale indivizilor. Demografia calitativă vizează aspectele multiple, variate, legate de trăsăturile somatice, caracteristici psihico – morale, faptele culturale ale diferitelor societăți umane, afirma M. Reinhard citat de Ștefan Ștefănescu³⁰. Ca disciplină de contact, demografia face necesară existența

establishing contacts with other neighbourhood subjects. It studies only certain aspects of the population development or, as it is more and more clearly specified by the researchers, it follows the quantitative and qualitative aspects of the structure of the human population. By the population structure, we understand: the number, the distribution on environments (urban, rural), sexes and age, social structures, territory and nationality, civil status, structure of the active population. By the population movement, we mean the natural movement – birth rate, mortality, natural increase, spatial dynamics and social mobility¹²⁵.

The term of *demographical* may be applied only as an attribute of the phenomena researched by demography. Regarding the event ensemble related to the population, it is justified the use of the term of *demic*. *The Population History* as a process of its evolution in time and the *demic policy* (the ensemble of ideas and actions of the different decisional structures referring to the population) is researched by the *historical demography*, a branch of the historical sciences. It uses the conclusions of the different subjects investigating the population and it is based, beside the general-historiographic proceedings, on *specific demo-historiographic techniques*¹²⁶.

Considered by the French demographer Marcel Reinhard as a *dimension of history*, demography interferes in history under its double look: quantitative and qualitative¹²⁷.

The quantitative demography emphasizes the numerical aspects, the population effective being essential for the entire economical and social life of a state. In demography, it is very important the repartition of the population on ages shown graphically as a pyramid, a means of appreciation of the youth or the ageing of a nation. The age pyramid influences the general politics of the states, by the fact that age often influences the individuals' attitude and public behaviour. The qualitative demography refers to the multiple, varied aspects related to the somatic features, psycho-moral features, cultural facts of different human societies, affirmed M.

cunoștințelor temeinice de istorie, statistică, economie, biologie și sociologie³¹.

Știință socială prin specificul obiectului său de cercetare, demografia este în mare măsură dependentă de sursele oficiale de date. Potrivit naturii lor, datele demografice sunt grupate de către specialiști în două mari categorii. Astfel, înregistrările ce vizează starea populației la un moment dat ne oferă atât volumul demografic, o serie de elemente structurale ale populației, cât și descrierea atitudinii oamenilor față de comportamentul demografic trecut sau viitor³². A doua categorie de înregistrări stochează evenimentele demografice specifice unui interval cronologic, cu un rol major în ceea ce privește dinamica volumului și structurii populației. Alături de recensămintele populației și statistica stării civile și a migrațiilor, registrele de populație și anchetele demografice contribuie la reflectarea veridică a factorului demografic.

Deși înregistrări de mare amploare au caracterizat antichitatea, ele au corespuns unor finalități militare și fiscale, și mai puțin exigențelor recensămintelor moderne. Prin complexitatea sa, recensământul este asociat lumii moderne. Recensămintele populației sunt înregistrări ample ale populației la nivel național, realizate la intervale de aproximativ un deceniu, având ca finalitate obținerea la momentul de referință al recensământului de date complete, despre numărul populației și structura ei raportată la principalele caracteristici demografice, economice și culturale. Majoritatea recensămintelor includ în componența lor variabile ca: sexul, vârsta – data nașterii, starea civilă, numărul și vârsta copiilor, locul nașterii, al domiciliului și al reședinței, naționalitatea, limba maternă, nivelul de instrucție și ocupația. Unitatea de înregistrare este persoana, la care se ajunge prin identificarea gospodăriilor sau familiilor, despre care se consemnează anumite informații. Concomitent cu aceste recensăminte ale populației se realizează și recensarea locuințelor, fapt ce permite realizarea unor corelații între caracteristicile

Reinhard quoted by Ștefan Ștefănescu¹²⁸. As a contact subject, demography makes necessary the existence of the basic knowledge of history, statistics, economy, biology and sociology¹²⁹.

As a social science by the specific of its researching object, demography is mostly dependent on the official data sources. According to their nature, the demographical data are grouped by the specialists in two great categories. Thus, the registrations referring to the population status at a certain moment offer us both the demographical volume, a series of structural elements of the population, and the description of the attitude of the people to the past or future demographical behaviour¹³⁰. The second category of registrations stocks the demographical events specific to a chronologic interval having a major role regarding the volume dynamics and the population structure. Next to the censuses of the population and the statistics of the civil status and of the migrations, the population registrations and the demographical investigations contribute to the real reflection of the demographical factor.

Even if some very important registrations featured the antiquity, they corresponded to some military and fiscal finalities, and not so much to the requirements of the modern censuses. By its complexity, the census is associated to the modern world. The population censuses are ample registrations of the population at the national level, accomplished in intervals of about a decade, having as an ending the obtaining, at the reference moment of the census, of complete data regarding the population number and structure reported to the main demographical, economical and cultural features. Most of the censuses include in their composition variables such as: sex, age – date of birth, civil status, the number and the age of the children, birth place, residence, nationality, maternal language, training level and job. The registration unit is the person to whom we get by identifying the households or the families about which we consign certain information. At the same time with these censuses of the population, it is also accomplished the census of the lodgement, a

familiei și ale locuinței, ale persoanelor și locuinței. Pentru statistica demografică, recensămintele reprezintă un punct de reper și de referință, fixând astfel „ceasul demografic”³³.

În sensul deplin al cuvântului, acesta a fost practicat cu regularitate în secolul al XIX-lea în majoritatea statelor europene. În Franța, cu excepția perioadelor de război, recensămintele au fost organizate la intervale de cinci ani începând cu anul 1801 și până în 1946, după care intervalele cronologice între recensăminte s-au mărit.

Statistica stării civile reprezintă totalitatea acțiunilor de culegere și prelucrare a informațiilor referitoare la nașteri, decese, căsătorii și divorțuri. Registrele parohiale au reprezentat pentru istorici, sociologi și specialiști în demografie o sursă prețioasă de informații începând din secolele XVI – XVII pentru Europa Occidentală și mai târziu pentru Europa de Est, până la scoaterea de sub jurisdicția Bisericii a acestor evenimente esențiale din viața individului și plasarea lor sub autoritatea Statului. Registrele de populație au fost concepute ca un sistem de evidență a populației și a evenimentelor demografice centrate pe individ ca unitate de înregistrare.

Rolul anchetelor demografice constă în acoperirea lacunelor specifice primelor tipuri de înregistrare, prin conturarea unui complex tablou al vieții individului sub aspectul modului său de gândire. Aspectele de natură socială, intelectuală și psihologică prezintă de cele mai multe ori importanță pentru variabilele demografice. Deși nu au aceeași importanță pentru cercetările demografice, listele de impozite, genealogiile, corespondența administrativă și literatura, listele de cetățeni și cele profesionale, actele notariale, inscripțiile din cimitire, evidența deceselor din spitale contribuie la reconstituirea cât mai aproape de realitate a factorului demic³⁴.

În ceea ce privește istoria națională, până în secolul al XIX-lea efectivul și structura populației, dinamica acesteia,

fact that allows the accomplishment of certain correlations between the features of family and lodgement, of persons and lodgement. For the demographical statistics, the censuses represent a reference point, establishing thus “the demographical clock”¹³¹.

In the full meaning of the word, it was regularly practiced in the 19th century in most of the European states. In France, except for the war times, the censuses were organized in intervals of five years starting with the year 1801 and until 1946, and after that the chronological intervals between censuses increased.

The statistics of the civil status represents the totality of the actions of collecting and processing the information referring to births, deaths, marriages and divorces. The parochial registrations represented for historians, sociologists and specialists in demography a precious source of information starting with the 16th – 17th centuries for Occidental Europe and later for Eastern Europe, until getting out from the Church jurisdiction these essential events of the individuals' life and placing them under the authority of the State. The population registrations were conceived as a registering system of the population and of the demographical events centred on the individual as a registration unit.

The role of the demographical investigations consists in covering the lacunas specific to the first types of registration, by outlining a complex picture of the individual's life under his way of thinking. The social, intellectual and psychological aspects are mostly important for the demographical variables. Even if they do not have the same importance for the demographical researches, the tax lists, the genealogies, the administrative mail and the literature, the citizens lists and the professional ones, the notarial documents, the inscriptions in cemeteries, the registration of the deaths in hospitals contribute to the reconstitution as real as possible of the demic factor¹³².

Regarding the national history, until the

aspectele de natură ideologică și chiar starea materială nu pot fi cunoscute decât cu aproximație pe baza izvoarelor disponibile. În Țările Române nu s-au păstrat izvoare de tipul recensămintelor, urbariilor, registrelor funciare, cutume scrise și charte ale cetăților. Larga deschidere realizată în cadrul cercetării istorice permite interpretarea unor fapte explicate anterior prin determinări politice, geografice sau religioase, pornind de la considerente de natură demografică.

Deși informația oferită de documente este mult mai bogată pentru secolele XVII – XVIII comparativ cu perioada anterioară, lipsa statisticilor și a recensămintelor permite cunoașterea fragmentată a fenomenului demografic. Numărul exact al populației este imposibil de stabilit datorită motivațiilor economice și sociale specifice structurilor socio-demografice: teama țăranilor de creșterea obligațiilor fiscale, dorința domniei de a evita noi cereri ale Porții, menținerea averilor de către boieri, la care se adaugă puternica mobilitate a populației generată de războaie și abuzurile din perioada ocupațiilor militare. Cifrele consemnate de călătorii străini sunt contradictorii, adesea exagerate în ceea ce privește populația celor două principate. Ecaterina Negruți-Munteanu vorbește chiar de depopularea unor zone ale celor două principate, în deceniile 3-7 ale secolului al XVIII-lea, străinii fiind surprinși de densitatea scăzută comparativ cu bogăția celor două țări³⁵.

Catagrafiile realizate de austrieci și ruși au întâmpinat dificultăți din partea administrației locale și a locuitorilor. În raportul Contelui M. Reinhard din anul 1806, cifra de 750.000 de locuitori a fost atribuită Țării Românești, Moldova fiind populată de 525.000 locuitori³⁶. Anul 1806 a fost considerat de către Consulul Francez un an de prosperitate și de creștere demografică prin imigrație pentru ambele principate. Cele două capitale erau populate cu 80.000 locuitori – București și între 39 – 40.000 locuitori orașul Iași.

Un alt memoriu din același an,

19th century, the effective and the structure of the population, its dynamics, the ideological aspects and even the material status can only be known approximately basing on the available sources. In the Romanian Principalities, there were kept no sources such as censuses, territorial registrations, written traditions and charts of the citadels. The large opening accomplished in frame of the historical research allows the interpretation of some facts previously explained by political, geographical or religious determinations, starting from demographical reasons.

Even if the information offered by the documents is much richer for the 17th – 18th centuries comparing to the previous period, the lack of the statistics and of the censuses allows the fragmented knowledge of the demographical phenomenon. The exact number of the population is impossible to establish due to the economical and social motivations specific to the social-demographical structures: the peasants' fear from the increase of the fiscal obligations, the reign's will to avoid new demands of the Gate, maintaining the fortunes by the boyars, plus the powerful mobility of the population generated by the wars and the abuses during the military occupations. The numbers consigned by the foreign travellers are contradictory, often exaggerated regarding the population of the two principalities. Ecaterina Negruți-Munteanu even speaks about the depopulation of certain areas of the two principalities, in the 3th – 7th decades of the 18th century, the foreigners being surprised of the low density comparing to the richness of the two countries¹³³.

The censuses accomplished by Austrians and Russians had difficulties from the local administration and from the inhabitants. In Count M. Reinhard's report since 1806, the number of 750.000 inhabitants was attributed to Wallachia, Moldova being populated by 525.000 inhabitants¹³⁴. The year 1806 was considered by the French Consul as a year of prosperity and demographical increase by immigration for both of the principalities. The two capitals were populated by 80.000

întocmit pentru informarea Guvernului Francez, nesemnă însă, pe lângă menționarea bogățiilor celor două state, relatează faptul că terenurile întinse erau necultivate, țăranul cultivând ceea ce-i era strict necesar pentru subsistență, pentru a nu fi furat de stăpân sau supus abuzurilor administrației. Din aceste motive, mulți țărani din Moldova și Țara Românească luau drumul pribegiei peste hotare, existând pericolul depopulării celor două țări. Într-o notă documentară din 1812 despre Principate, un autor al cărui nume nu se cunoaște, apar aprecieri similare celor menționate anterior cu privire la situația demografică. Populația Țării Românești era evaluată la 180.000 de familii – circa 900.000 locuitori, în timp ce în Moldova numărul familiilor se ridica la 81.000 familii – 405.000 locuitori fără a fi incluși robii țigani. Aceeași sursă precizează că $\frac{3}{4}$ din suprafața funciară aparținea boierilor și clerului în Țara Românească, concomitent cu îngustarea treptată a $\frac{1}{4}$ din proprietățile țăranilor³⁷. Cifrele menționate după 1812 în diferite izvoare cu privire la populația Țării Românești și a Moldovei, cu unele descreșteri vremelnice, menționează o creștere numerică rapidă.

Ca și predecesorii săi, istoricii A. D. Xenopol, N. Iorga, C. Giurescu, A. Oțetea și Ștefan Ștefănescu, Louis Roman a fost preocupat de cercetarea evoluției factorului demografic din Țara Românească în strânsă legătură cu fenomenul migrației. Prin corelarea factorului geografic cu principalele evoluții sociale și politice, eminentul istoric a stabilit patru direcții ale migrației: migrația pe direcția nord-estică, migrația pe direcția nordică, vestică și în spațiul sud-estic și de sud.

Migrația pe direcția nord-estică este privită ca un fenomen reciproc, echilibrat datorită pribegirilor de o parte și de alta a hotarului moldo – muntean, eterogene din punct de vedere social prin antrenarea deopotrivă alături de țărani a unor boieri, boiernași, clerici, târgoveți și robi țigani³⁸. La începutul secolului al XVIII-lea, emigrarea

inhabitants – Bucharest and about 39 – 40.000 inhabitants the city Iași.

Another complaint of the same year, accomplished for informing the French Government, but non-signed, beside mentioning the richness of the two states, related the fact that large fields were not cultivated because the peasant cultivated only what was strictly necessary for his subsistence, in order not to be robbed by his master or not to be liable to the administration abuses. This is why many peasants of Moldova and Wallachia were going abroad and there appeared the danger of depopulating the two countries. In a documentary note since 1812 about the Principalities, an anonymous author brings some appreciations similar to the ones previously mentioned regarding the demographical situation. The population of Wallachia was evaluated at 180.000 families – about 900.000 inhabitants, while in Moldova the number of the families was about 81.000 families – 405.000 inhabitants without including the gypsy slaves. The same source specified that $\frac{3}{4}$ of the territorial surface belonged to the boyars and to the priest in Wallachia, at the same time with the gradual narrowing of $\frac{1}{4}$ of the peasants' properties¹³⁵. The numbers mentioned after 1812 in different sources regarding the population of Wallachia and Moldova, with certain early decreases, mention a quick numerical increase.

Like his predecessors, the historians A. D. Xenopol, N. Iorga, C. Giurescu, A. Oțetea and Ștefan Ștefănescu, Louis Roman was concerned about researching the evolution of the demographical factor in Wallachia in a tight connection with the migration phenomenon. By correlating the geographical factor with the main social and political evolutions, the eminent historian established four directions of migration: the north-eastern migration, the northern one, the western one, the south-eastern one and the southern one.

The north-eastern migration is seen as a mutual phenomenon balanced due to the wanderings, on one hand, and to the Moldavian-Wallachian border, on the other

unor grupuri de țărani dintr-un principat în altul a avut drept temei juridic reglementarea relațiilor demice dintre cele două state prin neurmărirea reciprocă a țăranilor fugari. Schimbarea de atitudine în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea a determinat „aducerea la urmă” de ambele părți atât a sătenilor cât și a țăranilor băjenți, cu excepția cazurilor de atragere a celor veniți de peste hotare³⁹.

În ceea ce privește deplasarea pe direcția nordică, în Transilvania, fenomenul a fost mult mai restrâns, implicând grupuri relativ mici și elemente disparate: țărani, orășeni, robi. În opinia autorului, fluxul imigraționist din Transilvania în statul sud – carpatic, mult mai evident, a fost estimat la circa 50.850 persoane, dintre care 24.300 numai între anii 1761 – 1767. Așezarea românilor ardeleni determinată de creșterea obligațiilor față de nobil, stat și biserică, a fost stimulată și de măsurile domniei: ruptoarea și slobozeniile domnești. În sprijinul afirmațiilor sale, L. Roman invocă toponime precum: *Ungureni* - 72 așezări, *Mocani* și *Sudiți* în număr de 14 și 144 localități cu denumiri nespecifice, pentru intervalul cronologic 1740 – 1832⁴⁰. Aceste deplasări demografice au avut consecințe multiple, de la transferul de elemente economice, sociale și culturale integrate noii societăți, până la creșterea prețurilor și intensificarea pauperizării zonelor de destinație în perioadele de criză economică și chiar foamete.

În același studiu, autorul apreciază migrația pe direcția vestică, în și dinspre Banat, drept un fenomen modest, conjunctural, față de care autoritățile habsburgice au manifestat o ostilitate permanentă. În veacul preregulamentar, mult mai intens s-a manifestat emigrarea munteană la sudul Dunării, în zona pašalâcurilor și mai ales la vest de Nicopole⁴¹. Fiscalitatea a reprezentat principala cauză a băjenirii, cifra muntenilor stabiliți în Bulgaria și în fosta Iugoslavie fiind estimată la 36000 persoane. Din cei aproximativ 48580 sud – dunăreni

hand, heterogeneous from the social viewpoint by training, next to the peasants, some boyars, country squires, clergymen, townsmen and gypsy slaves¹³⁶. At the beginning of the 18th century, the emigration of certain peasant groups from a principality to another had as a juridical basis the regulation of the demic relations between the two states by the mutual non-pursuance of the fugitive peasants. The change of attitude in the second half of the 18th century and at the beginning of the 19th century determined the mutual “bringing back” both of the villagers and of the exiled gypsies, except for the cases of attracting the ones coming from abroad¹³⁷.

Regarding the northern displacing, in Transylvania, the phenomenon was much more restraint, involving relatively small groups and disparate elements: peasants, townsmen, slaves. In the author’s opinion, the immigrating flow in Transylvania in the south-Carpathian state, much more obviously, was estimated at about 50.850 persons, among which 24.300 only between the years 1761 – 1767. The settlement of the Transylvanian Romanians determined by the increase of the obligations for the lord, the state and the church, was also stimulated by the reign’s measures: the princely breach and liberations. Supporting his affirmations, L. Roman invokes toponyms such as: *Ungureni* - 72 lodgements, *Mocani* and *Sudiți* with 14 and 144 localities with non-specific denominations, for the chronological interval of 1740 – 1832¹³⁸. These demographical displacements had multiple consequences, from the transfer of economical, social and cultural elements integrated to the new society, to the increase of the prices and the intensification of the pauperization of the destination areas during the economical crises or even hunger.

In the same study, the author appreciates the western migration, in and from Banat, as a modest, conjectural phenomenon for which the Hapsburg authorities manifested a permanent hostility. In the pre-regular century, it was manifested more intensely the Wallachian emigration at the south of the Danube, in the area of the pashalics and

stabiliți în Țara Românească, cei mai mulți au fost bulgari urmați de români, sârbi și greci în decursul a patru valuri: 1769 – 1774, 1793 – 1806, 1806 – 1812, 1828 - 1829. Conform calculului regresiv, populația Țării Românești a fost estimată la 1.084.585 locuitori în 1739, 1.211.275 în 1760, 1.349.840 în 1774, 1.520.950 în 1791, 1.767.670 în 1812, 1.795.130 în 1820 și 1.920.590 în 1831⁴².

Depopulări reale s-au produs numai în 1742, datorită masivei treceri muntene la sudul Dunării și în 1813 ca urmare a epidemiei de ciumă. Sporul natural anual în Țara Românească, cu excepția anilor dominați de epidemii a fost de 6 ‰ între anii 1739 – 1774, de 7‰ între anii 1775 – 1831 și de 8‰ între anii 1832 – 1859, cifrele mici fiind atribuite mediei reduse de viață. Din acest studiu, se poate deduce cu ușurință faptul că Louis Roman a combătut teoria depopulării Țării Românești, ca și teoria exploziei demografice în secolul al XVIII-lea, fiind adeptul creșterii continue a populației, într-un ritm lent datorită războaielor, migrațiilor și epidemiilor.

Mobilitatea populației românești în Evul Mediu, puțin surprinsă de documente ale epocii, este susținută de către istorici, geografi și filologi cu ajutorul toponimiei, tradiției populare și vestigiilor arheologice: urme de sate, ziduri de cetăți și târguri. Nesiguranța câmpiei a determinat masive concentrări de populație în regiunea Carpaților și pe linia de contact dintre deal și câmpie. Astfel, în anul 1778 generalul austriac Bauer afirma: „Eu am găsit munții în genere mai populați decât câmpiile, cu toate că sunt mai puțin roditori”⁴³. În regiunea carpatică și subcarpatică au interferat timp de secole, migrațiile interne dinspre câmpie și deplasările din Transilvania, transformând-o în cea mai intens populată zonă. Existența satelor de „ungureni” în regiunea subcarpatică este o dovadă incontestabilă a originii transilvane a locuitorilor.

În conversația sa cu Paul de Alep, în timpul călătoriei sale prin Țara Românească în secolul al XVII-lea, un dregător român

especially at west of Nikopol¹³⁹. The taxation represented the main cause of exile, the number of the Wallachians established in Bulgaria and in the ex-Yugoslavia being estimated at 36000 persons. Of the about 48580 south – Danubian people established in Wallachia, most of them were Bulgarians, then Romanians, Serbians and Greeks during four waves: 1769 – 1774, 1793 – 1806, 1806 – 1812, 1828 - 1829. According to the regressive calculation, the population of Wallachia was estimated at 1.084.585 inhabitants in 1739, 1.211.275 in 1760, 1.349.840 in 1774, 1.520.950 in 1791, 1.767.670 in 1812, 1.795.130 in 1820 and 1.920.590 in 1831¹⁴⁰.

Real depopulations were produced only in 1742, because of the massive migration of the Wallachians to the south of the Danube and in 1813 as a consequence of the pest epidemics. The yearly natural increase in Wallachia, except for the years dominated by the epidemics was of 6 ‰ between the years 1739 – 1774, of 7‰ between the years 1775 – 1831 and of 8‰ between the years 1832 – 1859, the small numbers being attributed to the reduced life average. From this study, we may easily deduct the fact that Louis Roman combated the depopulation theory of Wallachia, as the theory of the demographical explosion in the 18th century, being the adept of the continuous increase of the population, in a slow rhythm due to the wars, the migrations and the epidemics.

The mobility of the Romanian population in the Middle Age, little surprised by the documents of the age, is also supported by historians, geographers and philologists by means of the toponymy, folk tradition and archaeological vestiges: traces of villages, walls of citadels and markets. The insecurity of the field determined massive population concentrations in the area of the Carpathians and on the contact line between the hill and the field. Thus, in 1778 the Austrian general Bauer affirmed: “I found mountains to be generally more populated than the fields, even if they are less fertile”¹⁴¹. In the Carpathian and Subcarpathian area, there were inner migrations from the field and displacements from

afirma: „În loc de castele și fortărețe, noi posedăm acești munți și aceste păduri, împotriva cărora nici un inamic nu poate birui”.

În evoluția demografiei istorice, un rol major a revenit istoriografiei prin includerea în domeniul său de cercetare a unor componente mai puțin abordate, precum istoria climei, relația mediu natural – societate, universul mentalităților, evoluția instituțiilor, epidemiile și starea de sănătate a populației. În concordanță cu aceste tendințe noi, specifice în plan mondial demografiei istorice, L. Roman a evidențiat impactul flagelelor tradiționale: epidemii, recolte deficitare și războaie asupra factorului demografic din cele două principate și din provinciile integrate imperiilor vecine. Pornind de la interpretarea surselor documentare și a cronicilor din secolele XVII – XVIII, domnia sa a realizat cercetarea comparativă a efectelor acestor fenomene nefaste în întreg spațiul românesc. Departe de a fi o prezentare strict statistică, de natură cantitativă, analiza istorico – demografică a surprins aspecte calitative ale vieții cotidiene, ca urmare a declanșării concomitente a războaielor, foametei și molimilor⁴⁴.

Astfel, între anii 1756 – 1831, Țara Românească a cunoscut opt epidemii de ciumă și una de holeră, însumând 127.170 de victime, în timp ce costul uman al molimei de ciumă dintre anii 1836 – 1840 în Dobrogea a fost estimat la 10.000 de persoane. Într-un interval de patru decenii, în Basarabia a avut loc cinci epidemii de ciumă: 1812 – 1814, 1819, 1825, 1828 – 1829, 1837, alte trei epidemii de holeră în anii 1832, 1855, 1848 – 1850 – ultima pe fondul unei secete puternice și secundată de epizootie⁴⁵. Originea marilor epidemii este atribuită de către Louis Roman contactului cu regiuni ale Imperiului Otoman, cuprins frecvent de boli endemice până în plin secolul al XIX-lea⁴⁶. Alimentația deficitară, precară în perioada de iarnă și în timpul posturilor, ca și distrugerile provocate de războaie, evacuările, rechizițiile și corvezile au favorizat apariția și răspândirea

Transylvania for centuries, changing it into the most intensely populated area. The existence of the villages of “Hungarians” in the Subcarpathian area is an incontestable proof of the Transylvanian origins of the inhabitants.

In his conversation with Paul de Alep, during his journey through Wallachia in the 17th century, a Romanian high official affirmed: “Instead of castles and fortresses, we own these mountains and forests that no enemy can defeat”.

In the evolution of the historical demography, the historiography had a major role by including in its researching field certain components less approached, such as the climate history, the natural environment – society relation, the universe of the mentalities, the evolution of the institutions, the epidemics and the population health.

According to these new tendencies specific to the historical demography, at the world level, L. Roman spotlighted the impact of the traditional scourges: epidemics, poor crops and wars on the demographical factor of the two principalities and of the provinces framed in the neighbored empires. Starting from the interpretation of the documentary sources and of the chronicles of the 17th – 18th centuries, his reign accomplished the comparative research of the effects of these nefarious phenomena in the entire Romanian space. Far from being a strictly statistical quantitative presentation, the historical-demographical analyses surprised qualitative aspects of the daily life, as a consequence of the unleashing at the same time of the wars, the hunger and the epidemics¹⁴².

Thus, between the years 1756 – 1831, Wallachia knew eight pest epidemics and a cholera one, summing 127.170 victims, while the human cost of the pest epidemics between the years 1836 – 1840 in Dobrogea was estimated at 10.000 persons. In the frame of four decades, in Basarabia there were five cholera epidemics: 1812 – 1814, 1819, 1825, 1828 – 1829, 1837, other three cholera epidemics in the years 1832, 1855, 1848 – 1850 – the last one basing on a powerful drought and followed by epizooty¹⁴³. The origins of the big

epidemiilor de ciumă. Combaterea acestora a fost îngreunată de superstiții, de igiena precară. Totalul pierderilor umane – inclusiv raialele otomane din stânga Dunării, a fost aproximat la 127.170 de morți, autorul studiilor fiind împotriva supraaprecierii efectelor demice negative⁴⁷. În primele decenii ale secolului al XIX – lea nu au lipsit măsurile de combatere a ciumei și a holerei, evidente în anii administrației lui P. D. Kiseleff 1829 – 1834.

Rezultat al accidentelor climatice: secete prelungite și inundații, invazii de dăunători – recoltele precare, au provocat în mod repetat lipsuri acute și foamete. În acest sens, L. Roman îl citează pe Ion Neculce: „în 1716 ne-a rodit meiul. În 1717, până la Sf. Gheorghe n-a dat colțul ierbii. Vara anului 1719 n-a știut de vreo ploaie. În 1724 a fost mereu secetă, aceasta a lovit și alți doi ani la rând – 1731 și 1732 când pâinile n-au crescut. În 1740, până în martie oamenii nu putuseră ara, iar la august dat-au o brumă mare, de-au stricat pânele, mălaele, păpușoi ... Și s-au făcut foamete în țară și de pâne și de vin și de vite scumpe mare”⁴⁸.

În Țara Românească, debutul secolului al XIX – lea a amplificat lipsurile alimentare în contextul războaielor Ruse – turce și ocupațiilor țariste. Anii 1806 – 1807 și 1811 au fost percepuți în mod deosebit prin precaritatea alimentației. Citând o însemnare din 7 mai 1833, despre consecințele războiului ruso – turc din anii 1828 – 1829, L. Roman inventaria producerea unei noi foamete: „la leat 1828 au venit muscalii ... și strângând bucatele pentru zaharele s-au făcut foamete mare foarte”⁴⁹. La rândul său, Transilvania a cunoscut 19 ani de foamete în secolele XVI – XVII, urmați de alți șapte în secolul al XVIII – lea. Foametea din anii 1813 – 1817 a determinat pribegirea a circa 20.000 de ardeleni, majoritatea reîntorși acasă în anul 1821⁵⁰. La rândul lor, războaiele dintre imperiile vecine, intervențiile militare urmate de instalarea regimurilor de ocupație au provocat mari distrugerii, pierderi umane și înrobiri. În mod succint, L. Roman surprinde

epidemics is attributed by Louis Roman to the contact with areas of the Ottoman Empire, frequently embraced by endemic diseases until the 19th century¹⁴⁴. The poor alimentation, precarious during the winter and the fasts, as the destructions provoked by wars, the evacuations, the requisitions and the corvees favoured the appearance and the spreading of the pest epidemics. Their combating was made more difficult by the superstitions, by the precarious hygiene. The total of the human losses – including the ottoman rayas from the left of the Danube, was estimated at 127.170 deaths, the author of the studies being against the overvaluation of the demic negative effects¹⁴⁵. In the first decades of the 19th century, there were the measures of combating the pest and the cholera, obvious in the years of P. D. Kiseleff’s administration 1829 – 1834.

The result of the climatic accidents: prolonged droughts and inundations, invasions of vermin – precarious crops, have repeatedly provoked acute shortages and hunger. In this sense, L. Roman quotes Ion Neculce: „in 1716 our millet made fruits. In 1717, the grass did not rise until Saint George. The summer of 1719 did not know any rain. In 1724 there was always drought, it also hit for two years in a row – 1731 and 1732 when the bread did not grow. In 1740, until March, people could not plough and in August there was a great rime that damaged the bread, the maize, the corn ... And in the country there was a hunger of bread and of wine and of cattle”¹⁴⁶.

In Wallachia, the beginning of the 19th century emphasized the alimentary shortages in the context of the Russian-Turkish wars and of the czarist occupations. The years 1806 – 1807 and 1811 were perceived especially by the precariousness of the alimentation. By quoting a notification since May, 7th 1833, about the consequences of the Russian-Turkish war since 1828 – 1829, L. Roman inventoried the production of a new hunger: „in 1828 there came the Russians ... and gathering the pieces for the supplies, there was a very big hunger”¹⁴⁷. At its turn, Transilvania knew 19 years of hunger in the 16th – 17th centuries,

consecințele devastatoare ale războaielor ruso – turce asupra Dobrogei.

Ca urmare a distrugerilor orașelor Hârșova, Silistra, Bazargic, mare parte a populației creștine s-a refugiat în Moldova și în Muntenia. Dintre numeroasele mișcări migratorii ale epocii generate de război și petrecute în spațiul dobrogean, autorul indică în studiul deja menționat pe cele din Deltă și din Cotul Bugeacului. După semnarea tratatului de pace din anul 1812 de la București prin care Basarabia a fost cedată Rusiei, autoritățile otomane au fost nevoite să retragă la sud de brațul Sfântul Gheorghe o parte din locuitorii Deltei. După războiul ruso – turc din anii 1828 – 1829, Dobrogea a fost comparată cu un „veritabil deșert”. L. Roman citând specialiști în istorie și demografia teritoriului dintre Dunăre și Mare⁵¹. Fenomenul repopulării așezărilor urbane și rurale distruse și părăsite, a fost constatat în anul 1850 de către economistul Ion Ionescu de la Brad care inventaria astfel 65 de sate refăcute. Silnicii, jafuri și persecuții împotriva populației creștine, pe fondul unei puternice epidemii de holeră au avut loc în perioada războiului Crimeii. În anii 1856 – 1859, aproximativ jumătate din cei 60.000 de tătari imigrați din Crimeea în Dobrogea au fost secerăți de tifos.

La sfârșitul anului 1878, în conformitate cu prevederile Tratatului de la Berlin, România a integrat o provincie ruinată, cu sate complet distruse și câmpuri pustii. În sangeak – ul Tulcea, din 29.097 de case existente în momentul declanșării războiului ruso – turc, la sfârșitul său au rămas doar 16.708⁵². Reducerea potențialului demic în perioada 1770 – 1878 ca urmare a campaniilor militare și a epidemiilor repetate, nu confirmă însă depopularea ținutului. Compararea hărților din anii 1835 – 1887 în ceea ce privește teritoriul dobrogean, demonstrează refacerea satelor consemnate ca pustiite în prima hartă, în cea din anul 1887. Imigrarea în Dobrogea a numeroși români din provinciile istorice au fost constante în prima jumătate a secolului al

18th century. The hunger since the years 1813 – 1817 determined the wandering of about 20.000 Transylvanians, most of them come back home in 1821¹⁴⁸. At their turn, the wars between the neighbored empires, the military interventions followed by the installation of the occupation systems provoked big destructions, human losses and slavery. Succinctly, L. Roman surprises the devastating consequences of the Russian-Turkish wars on Dobrogea.

As a consequence of the destruction of the towns of Hârșova, Silistra, Bazargic, a big part of the Christian population took refuge in Moldova and Muntenia. Between the numerous migratory movements of the age generated by the war and passed in the space of Dobrogea, the author indicates in the already mentioned study the ones in the Delta and in the Cotul Bugeacului. After signing the peace treaty since 1812 in Bucharest by means of which Bessarabia was gave in to Russia, the ottoman authorities needed to retire at south of Saint George channel a part of the Delta's inhabitants. After the Russian-Turkish war since 1828 – 1829, Dobrogea was compared to “a real desert”, L. Roman quoting the specialists in history and demography of the territory between the Danube and the Sea¹⁴⁹. The phenomenon of the repopulation of the destructed and abandoned urban and rural settlements was found out in 1850 by the economist Ion Ionescu de la Brad who inventoried thus 65 recovered villages. Violence, robberies and persecutions against the Christian population, overlapped on a powerful cholera epidemic, occurred during the Crimean war. In the years 1856 – 1859, about half of the 60.000 Tartars immigrated from Crimeea in Dobrogea died of typhus.

At the end of the year 1878, according to the stipulations of the Berlin Treaty, Romania integrated a ruined province, with completely destructed villages and desert fields. In Tulcea sangeak, of 29.097 existent houses when the Russian-Turkish war unleashed, at the end of the war there were only 16.708¹⁵⁰. The reduction of the demic potential during 1770 –

XIX – lea⁵³. Faptul că după 1829 multe sate nu se regăsesc pe vechile amplasamente se explică prin puternica degradare a mediului natural, populația preferând să ocupe alte vetre. Totodată, Louis Roman în concordanță cu teoria variabilității așezărilor umane, nu exclude comasările de așezări, ca urmare a reducerii numărului celor rămași în viață și a faptului că unii dintre băjenari rămân definitiv în teritoriul de emigrație.

Preocupări pentru evoluția demografică a Țărilor Române în secolul al XIX-lea, pe baza relatărilor diplomaților străini sau a unor simpli călători, a rapoartelor militare și nu în ultimul rând a catagrafiilor cu toate minusurile lor caracterizează opera istoriografică a lui Constantin C. Giurescu. Relevantă este în acest sens lucrarea *Principatele Române la începutul secolului al XIX-lea*. Prin complexitatea sa, *Istoria Bucureștilor* este de referință pentru monografiile vieții urbane, ca documentație, scriitură și nu în ultimul rând prin promovarea istoriei globale.

Aspectele de natură demografică au fost abordate prin raportarea la evenimentele politico-militare ale epocii, fără a fi omise consecințele molimilor provocate de războaie, abuzuri, subnutriție și igiena precară. Astfel după datele statistice oficiale, ciuma și holera au decimat în opinia istoricului 46.520 locuitori între anii 1829-1831⁵⁴. Administrația rusă coordonată de generalul Kiseleff este analizată prin prisma măsurilor sanitare de eradicare a celor două molimi, dar și ca urmare a inițiativelor edilitare pentru asanarea "baltacurilor", iluminatul public, organizarea piețelor, înființarea unui teatru și amenajarea drumurilor. Structura etnică a populației este atent analizată, ea diversificându-se prin așezarea unor comunități de bulgari în diferite mahalale, scutiți fiscal o perioadă de timp pentru a rămâne definitiv⁵⁵.

Din punct de vedere numeric, populația capitalei a crescut între anii 1866-1877 de la 162.000 la 177.302 locuitori, deși între anii 1869-1876 istoricul vorbește de un

1878, as a consequence of the military campaigns and of the repeated epidemics, does not confirm the depopulation of the land. The comparison of the maps since 1835 – 1887 regarding the territory of Dobrogea proves the recovery of the villages consigned as being desert in first map, in the one since 1887. The immigration in Dobrogea of numerous Romanians in the historical provinces was constant in the first half of the 19th century¹⁵¹. The fact that after 1829 many villages are not found on the old placements is explained by the powerful degradation of the natural environment because the population would rather occupy other hearth. At the same time, Louis Roman, according to the theory of the variability of the human settlements, does not exclude the settlement fusions, as a consequence of the reduction of the number of the living ones and the fact that some of the exiled ones stayed for good in the emigration territory.

Concerns for the demographical evolution of the Romanian Principalities in the 19th century, based on the narrations of the foreign diplomats or of some simple travellers, of the military reports and not in the last place of the censuses with all their minuses, feature Constantin C. Giurescu's historiographic work. In this sense, it is relevant the work *Romanian Principalities at the Beginning of the 19th Century*. By its complexity, *Bucharest's History* is a reference point for the monographs of the urban lives, as documentation, as writing and, not in the last place, by promoting the global history.

The demographical aspects were approached by the report to the political-military events of the age, without omitting the consequences of the epidemics provoked by wars, abuses, hunger and precarious hygiene. Thus, according to the official statistics, the pest and the cholera decimated, in the historian's opinion, 46.520 inhabitants between the years 1829-1831¹⁵². The Russian administration coordinated by the general Kiseleff is analysed by means of the sanitary eradicating measures of the two epidemics, but as a consequence of

permanent deficit sub raportul sporului natural pentru că numărul morților a depășit numărul născuților⁵⁶. Mortalitatea ridicată a fost atribuită condițiilor igienice și sanitare precare: revărsările frecvente ale Dâmboviței generatoare de insalubritate, inexistența rețelei de canalizare, apa improprie consumului. Ca și alți istorici, Giurescu atribuie sporul aproape constant al populației prin aflulxul de locuitori din mediul rural și din orașele de provincie.

La rândul său, G. I. Ionescu-Sion a susținut faptul că Bucureștii din prima jumătate a secolului al XIX-lea au plătit scump fericirea Bucureștilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în opinia istoricului nicio altă capitală a Europei nefiind atât de afectată între anii 1800-1847⁵⁷.

Primele decenii ale secolului al XIX-lea se regăsesc în vasta operă istoriografică a lui Gh. Platon. Astfel, în *Mutații socio-economice în Principate 1821-1848*, prevalează transformările calitative comparativ cu cele de natură cantitativă în ceea ce privește revoluția demografică, fiind citat N. Șuțu pentru creșterea potențialului uman al orașelor și transformările de structură ale populației⁵⁸. Imaginea celor două principate între anii 1828-1834 este departe de a fi idilică, datorită nesiguranței, brigandajului, epidemiilor de ciumă, epizootiilor, foametei și fiscalității excesive. Studiile demografice ancorate în spațiul istoric al Moldovei includ totodată studiul lui Gh. Platon, *Populația orașului Iași de la jumătatea secolului al XVII-lea până la 1859*, publicat în volumul *Populație și societate. Studii de demografie istorică* coordonat de prof. Ștefan Pascu și editat la Cluj – Napoca în anul 1972. Pentru aceeași perioadă – 1800-1859, o contribuție importantă în evoluția cercetărilor demografice revine Ecaterinei Negruți, prin studiul *Structura demografică a orașelor și satelor din Moldova. 1800-1859*, Iași, 1977.

În problematica migrațiilor grupurilor de populație din teritoriile românești, o

the town initiatives for the reclamation of the “waters”, the public enlightenment, the organization of the market, the settlement of a theatre and the road arrangement. The ethnical structure of the population is carefully analysed, being diversified by the settlement of some Bulgarian communities in different slums, Bulgarians who were fiscally dispensed for a time in order to stay for good¹⁵³.

From the numerical viewpoint, the population of the capital increased between the years 1866-1877 from 162.000 to 177.302 inhabitants, even if between the years 1869-1876 the historian talks about a permanent deficiency under the report of the natural increase because the number of deaths was bigger than the number of the births¹⁵⁴. The increased mortality was attributed to the precarious hygienic and sanitary conditions: frequent flooding of Dâmbovița generating insalubrity, inexistence of the piping network, the water inadequate to the consumption. Like other historians, Giurescu attributes the almost constant increase of the population by means of the influx of inhabitants in the rural environment and in the province towns.

At his turn, G. I. Ionescu-Sion stated the fact that the Bucharest of the first half of the 19th century paid a lot for the happiness of the Bucharest in the second half of the 19th century, in the historian’s opinion, no other European capital was that affected between the years 1800-1847¹⁵⁵.

The first decades of the 19th century are found in Gh. Platon’s wide historiographic work. Thus, in *Social-Economical Mutations in the Principalities 1821-1848*, the qualitative transformations prevail comparing to the quantitative ones regarding the demographical revolution, being quoted by N. Șuțu for the increase of the human potential of the towns and the structural changes of the population¹⁵⁶. The image of the two principalities between the years 1828-1834 is far away from being idyllic, due to the insecurity, the brigandage, the pest epidemics, the epizooties, the hunger and the excessive taxation. The demographical studies anchored in the historical space of Moldova

contribuție importantă a revenit istoricului Ștefan Meteș, autor al lucrării *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX*, întemeiată pe baza unei vaste cercetări a colecțiilor de documente, informații și studii publicate până în 1970. Astfel, în cele două ediții ale lucrării sale, istoricul a prezentat situația românilor din Transilvania și cauzele emigrării lor începând din secolul al XIV-lea în Țara Românească și Moldova, ca și în Polonia, Ungaria, Moravia și Silezia.

Proclamarea independenței de stat a României urmată de participarea la războiul Ruso - Turc din Balcani în anii 1877-1878 au avut un puternic impact emoțional asupra românilor din provinciile istorice aparținând Imperiului Austro - Ungar. Solidaritatea națională este demonstrată de participarea unui număr însemnat de români ardeleni la evenimentele militare de la sud de Dunăre, soldați, ofițeri, medici, pictori, a căror contribuție este mai puțin cunoscută⁵⁹. Simbol al acestei solidarități care transcende frontierele statale, maiorul Moise Groza, mult mai cunoscut decât conaționalii săi, a lăsat 20 de scrisori – rapoarte despre operațiunile militare la care a participat, publicate de Sextil Pușcariu în 1921 în „Anuarul Institutului de Istorie Națională” de la Cluj⁶⁰.

O puternică atracție pentru românii din Ardeal a exercitat-o Dobrogea, integrată României în anul 1878. Pășunile și pământul ieftin au determinat stabilirea în număr mare a unor mocani, a căror integrare economică, socială și culturală a făcut obiectul mai multor studii de specialitate. Din corespondența lui Ion Ionescu de la Brad cu Ion Ghica deducem așezarea unor grupuri de oieri cu câteva decenii înainte de încorporarea ținutului dobrogean. Astfel, marele om de cultură afirma în scrisorile sale: „Am ajuns în Constanța. Aici am dat de fiul celui mai bogat mocan din ținut anume Zaharia Blebea, la care am să fac sărbătorile Paștelor ... Mocanii cei mai însemnați din Dobrogea sunt: Ion Muntean, Vasile Milea, Dimitrie Bobinaru, Neculai Șchiopu; în ținutul Constanței: Hagiu Poenaru, Zaharia

also include Gh. Platon's study, *Population of the City of Iași since the Half of the 17th Century until 1859*, published in the volume *Population and Society. Historical Demography Studies* coordinated by professor Ștefan Pascu and edited at Cluj – Napoca 1972. For the same period of time– 1800-1859, an important contribution to the evolution of the demographical researches belongs to Ecaterina Negruți, by the study *Demographical Structure of the Towns and Villages in Moldova. 1800-1859*, Iași, 1977.

In the problems of the migrations of the population groups from the Romanian territories, an important contribution belonged to the historian Ștefan Meteș, an author of the work *Romanian Emigrations in the 13th – 20th centuries*, accomplished basing on a wide research of the collections of documents, information and studies published until 1970. Thus, in the two editions of his work, the historian presented the situation of the Romanians in Transylvania and the causes of their emigration starting from the 14th century in Wallachia and Moldova, and also in Poland, Hungary, Moravia and Silesia.

The proclamation of Romania's state independence followed by the participation to the Russian-Turkish war in the years 1877-1878 had a powerful emotional impact on the Romanians in the historical provinces belonging to the Austrian-Hungarian Empire. The national solidarity is proved by the participation of a significant number of Transylvanian Romanians to the military events at the south of the Danube, soldiers, officers, doctors, painters, whose contribution is less known¹⁵⁷. As a symbol of this solidarity transcending the state frontiers, the major Moise Groza, much more famous than his conationals, left 20 report-letters about the military operations he participated to, published by Sextil Pușcariu in 1921 in “The Yearbook of the Institute of National History” of Cluj¹⁵⁸.

A strong attraction for the Romanians in Transylvania was exerted by Dobrogea, integrated in Romania in the year 1878. The pastures and the cheap land determined the

Blebea, Jalea Duțul, Iacob Craiul; în ținutul Babadag: Ion Târnavu, Gheorghe Roșca; în ținutul Tulcea: feciorii Oancei și Colea.... Mulți din mocani se însoară cu fete românce din Dobrogea. Cei mai mulți mocani vin din Săcelele Brașovului, din Săliște, Vale, Tilișca, Galeși, Rășinariii din ținutul Sibiului, din Poiana și Rod, din ținutul Miercurii. Cei mai mulți mocani, după iernatec, să duc de văreză vitele la munți în Tara Românească și numai acei din Săcele, Săliște și Poienari rămân aici pe vară. Sunt oameni care au mari bogății, în numeroasele lor herghelii, turme de oi și tamslăcuri și care au cășle câte de 15 și 20 de ani în Dobrogea”⁶¹.

Despre aceste familii de origine transilvăneană înstărite și primitoare, Ion Ionescu de la Brad menționa: „Mocanii au strâns banii și i-au dat lui Dumitru Hîra, om din Sibiu, care a stat în Constantinopol și care acum se află la Viena. Ci dânsul a fost Ilie Cojocar, român umblat în toate țările pe care le cunoaște, cunosător de limbi, foarte ascuns și ghibaci; prietenul lui Sturmer a cărui vânător a fost și acum se află la Balçic unde am făcut cunoștință cu el. Știe de toate ... Dobrogea O cunoaște ca și Anatolia, Grecia, Italia. Este om plin de naționalitate ... om cu multă virtute. Brașovenii din Tulcea și Măcin sunt naționaliști buni și s-au poftit la ei în grabă. Pot să-mi fie de multă treabă pentru relațiile noastre cu Ardealul.”⁶²

Încântat de cele văzute și constatate între mocanii din Dobrogea, economistul moldovean exprima cuvinte de laudă și de încredere în ajutorul lor pentru cauza națională: „Toți mocanii sunt buni naționaliști și prin ei cauza națională se poate înaintea pretutindenea pe unde pleacă și merg ei”. În egumenul mănăstirii Cocoși, Visarion de la Făgărași, vede un „înfocat naționalist, apărător al adevărului și al dreptății, acest părinte mi-a captivat inima prin virtutea sa morală și prin gândurile lui de emancipare a românilor ... Este ajuns astăzi la acel respect cât toți îl socotesc de sfânt... Astăzi mă întâlnesc cu egumenul pentru ca să aștern calea viitorului cu binele românilor din Dacia

settlement of a big number of shepherds whose economical, social and cultural integration made the object of several specialty studies. From the mail between Ion Ionescu de la Brad and Ion Ghica, we deduct the settlement of certain groups of shepherds some decades before the incorporation of the land of Dobrogea. Thus, the great man of culture stated in his letters: “I got to Constanta. Here, I found the son of the richest shepherd of the land, namely Zaharia Blebea, where I’m going to celebrate the Easter ... The most important shepherds in Dobrogea are: Ion Muntean, Vasile Milea, Dimitrie Bobinaru, Neculai Șchiopu; in the land of Constanta: Hagi Poenaru, Zaharia Blebea, Jalea Duțul, Iacob Craiul; in the land of Babadag: Ion Târnavu, Gheorghe Roșca; in the land of Tulcea: the sons of Oancea and Colea.... Many of the shepherds marry Romanian girls in Dobrogea. Most of the shepherds come from Săcelele Brașovului, Săliște, Vale, Tilișca, Galeși, Rășinariii of the land of Sibiu, of Poiana and Rod, of the land of Miercurea. Most of the shepherds, after the winter, go to spend the summer with their cattle in Wallachia and only the ones from Săcele, Săliște and Poienari stay here during the summer. They are very rich people who have numerous studs, flocks of sheep and herds of cattle, and they also have a lodgement in Dobrogea for 15 or 20 years”¹⁵⁹.

Regarding these rich and hospitable families having Transylvanian origins, Ion Ionescu de la Brad mentioned: “The shepherds raised money and gave it to Dumitru Hîra, a man from Sibiu who stayed in Constantinople and who is now in Vienne. He was Ilie Cojocar, a Romanian who visited all the countries he knows, who knows foreign languages, who is very occult and tactical; Strumer’s friend whose hunter has been in Balchik where I met him. He knows about everything ... Dobrogea He knows it, and he also knows Anatolia, Greece, Italy. He is a very nationalist man ... a very virtuous man. The people from Brasov coming from Tulcea and Măcin are good nationalists and they were invited to them in a hurry. They can be very

Aureliană și Traiană, de dincolo și de dincoace de Dunăre”⁶³.

La sfârșitul secolului al XIV-lea, pentru unii dintre oierii foarte bogați agricultura a devenit mult mai rentabilă, ajungând astfel mari moșieri. Alături de întemeierea zecilor de sate de „ungureni” și prosperitatea economică a Dobrogei, impactul cultural al românilor emigrați în noua lor țară a fost foarte puternic. Pe la 1860, beiful Ismail din Tulcea îl însărcina pe învățatul român Nifon Bălășescu din Hașagul Sibiului, călugărit la mănăstirea Căldărușani, să înființeze școli în toate satele românești din Dobrogea. Manea Giurgea a contribuit financiar la apariția școlii românești din Tulcea, pentru ca la moartea sa în 1880 să lase școlii toată averea. Unii dintre oieri fac danii bisericii sau pătrund în viața monahală. La mănăstirea Cocoș din Dobrogea înființată în anul 1833 cu contribuția lui Visarion din Ținutul Făgărașului – întâiul stareț, s-a călugărit Nicolae Hagi Ghiță din Poiana Sibiului, care a dăruit mănăstirii 500 de oi, 15 cai și 15.000 de galbeni. Cu această considerabilă sumă de bani a fost construită în 1853 o nouă și frumoasă biserică. Un alt ardelean, arhimandritul Daniil, a exercitat păstorirea mănăstirii după moartea starețului Visarion în 1860, calitate în care a contribuit la construirea mai multor edificii ale sfântului locaș.

La intervenția deputaților de origine transilvană Ioan N. Roman și Vasile P. Sassu, parlamentul României acorda în anul 1919 drepturi politice tuturor emigranților. Conform cererilor lor în număr de 4032, repartizarea lor geografică ne este cunoscută, 1091 în județul Tulcea și 2911 în județul Constanța. De asemenea, cererile cuprind pe lângă numele fiecăruia, satul de origine și cel al colonizării. Cele 13609 de persoane s-au stabilit în Dobrogea astfel: 1880 – 110 români, 1881 – 218, 1882 – 187, 1883 – 758, 1884 – 281, 1885 – 1072, 1886 – 1927, 1887 – 814, 1888 – 282, 1889 – 75, 1890 – 365, 1891 – 262, 1892 – 205, 1893 – 1465, 1894 – 4026, 1895 – 1439, 1896 – 182, 1897 – 41.

valuable for our relationships with Transylvania.¹⁶⁰”

Thrilled by what he saw and found among the shepherds in Dobrogea, the Moldavian economist said encouraging and entrusting words in their help for the national cause: “All the shepherds are good nationalists and by means of them, the national cause may be advanced wherever they go”. In the abbot of the monastery Cocoși, Visarion from Făgărași, he sees “a passionate nationalist, protector of truth and justice, this priest has conquered by heart by his moral virtue and by his thoughts for the Romanians’ emancipation ... Nowadays he has that respect from the others, as they consider him a saint ... Today I’m seeing the abbot in order to settle the way of future with the good of the Romanians in the Aurelian and Traian Dacia, from both of the sides of the Danube”¹⁶¹.

At the end of the 14th century, for some of the very rich shepherds, the agriculture became much more profitable, and this made them big landlords. Next to the settlement of tens of villages of “Hungarians” and to the economical prosperity of Dobrogea, the cultural impact of the Romanians emigrated in their new country was very powerful. Around 1860, the bey Ismail from Tulcea charged the Romanian man of culture Nifon Bălășescu from Hașagul Sibiului, who entered the religion in the monastery Căldărușani, with settling schools in all the Romanian villages in Dobrogea. Manea Giurgea contributed financially to the appearance of the Romanian school of Tulcea, and at his death in 1880 he left all his fortune to the school. Some of the shepherds make beneficences to the church or they enter the monkish life. At the monastery Cocoș of Dobrogea settled in the year 1833 with the contribution of Visarion from the land of Făgăraș – the first abbot, Nicolae Hagi Ghiță of Poiana Sibiului entered religion and he gave to the monastery 500 sheep, 15 horses and 15.000 ducats. By means of this significant money, a new and beautiful church was built in 1853. Another Transylvanian, the dean Daniil, exerted the pasturing of the monastery after the

Ștefan Meteș consideră, pe baza acestor cifre, că numărul emigrărilor a crescut în mod deosebit în perioada Războiului vama dintre România și Austro – Ungaria dintre anii 1885 – 1887 și în perioada Memorandistă 1892 – 1895⁶⁴.

Din analiza cererilor formulate, rezultă faptul că în județul Tulcea s-au stabilit 352, în procente 33% români capi de familie din Țara Oltului, 313 – 21% mocani, 112 – 11% din satele Sibiului, 334 – 33% din Banat și celelalte părți ale Transilvaniei. În județul Constanța originea ardelenilor este certă în peste 80 de comune, dintre care merită a fi menționate Orașul Constanța apoi Canara, Cara Murat cu 128 de familii, Osmanfaca, Sibioara, Techirghiol, Tuzla – Valul lui Traian, Cernavodă, Rasova, Seimeni, Țepeș Vodă – Siliștea, Cogealac, Săcele, Vadu, Medgidia, Alacap, Biulbiul – 80 de familii, Cobadin, Izvorul Mare – 121 familii, Mangalia, Hârșova – 88 de familii, Sirin – 117 familii, Curgun – 78 familii, Dobromir Enigea – 234 familii, Enisala – 95 familii, Ostrov, Buceac.

În Plasa Traian mulți coloniști provin din Munții Apuseni, Moți din Câmpeni, Neagra, Albac, Bistra, Lupșa, Vidra și Cărpiniș, din Județul Arad și Cenad. Majoritatea coloniștilor din Județul Constanța este compusă din mocani sau Săceleni, Mărgineni sau Țuțuieni, dar și Bănățeni din zona Torontalului. Starea lor materială este în epocă mult mai bună decât a semenilor lor rămași acasă. Ocupațiile principale sunt creșterea animalelor și cultivarea plantelor, dar fără a lipsi negustorii și industriașii întreprinzători, funcționarii. Cei mai mulți au menținut de-a lungul timpului relații cu satele de origine.

Stabilitatea demografică a ținutului dintre Dunăre și mare, începând cu secolul al XV-lea și până la integrarea între frontierele României a fost susținută și prin invocarea toponimiei românești prin asociere cu celelalte informații și izvoare istorice⁶⁵. Fără îndoială, autohtonă românească a fost întărită în timp de așezarea unor grupuri de

abbot Visarion's death in 1860, a quality where he contributed to the construction of several edifices of the saint place.

At the intervention of the Transylvanian deputies Ioan N. Roman and Vasile P. Sassu, the Romanian parliament granted in 1919 political rights to all the emigrants. According to their 4032 demands, we know their geographical repartition, 1091 in Tulcea county and 2911 in Constanta county. Also, the demands contain, beside everyone's name, the original village and the colonization village. The 13609 persons settled in Dobrogea as it follows: 1880 – 110 Romanians, 1881 – 218, 1882 – 187, 1883 – 758, 1884 – 281, 1885 – 1072, 1886 – 1927, 1887 – 814, 1888 – 282, 1889 – 75, 1890 – 365, 1891 – 262, 1892 – 205, 1893 – 1465, 1894 – 4026, 1895 – 1439, 1896 – 182, 1897 – 41. Ștefan Meteș considers, basing on these numbers, that the number of the emigrations increased significantly after the custom War between Romania and Austria-Hungary between the years 1885 – 1887 and during the Memorandum time 1892 – 1895¹⁶².

From the analysis of the formulated demands, it results the fact that in Tulcea county there were settled 352, as a percentage 33% Romanians family leaders from Țara Oltului, 313 – 21% shepherds, 112 – 11% from the villages of Sibiu, 334 – 33% from Banat and other parts of Transylvania. In Constanta county, the origins of the Transylvanians is certain in over 80 communes, among which we should mention Constanta City, then Canara, Cara Murat with 128 families, Osmanfaca, Sibioara, Techirghiol, Tuzla – Valul lui Traian, Cernavodă, Rasova, Seimeni, Țepeș Vodă – Siliștea, Cogealac, Săcele, Vadu, Medgidia, Alacap, Biulbiul – 80 families, Cobadin, Izvorul Mare – 121 families, Mangalia, Hârșova – 88 families, Sirin – 117 families, Curgun – 78 families, Dobromir Enigea – 234 families, Enisala – 95 families, Ostrov, Buceac.

In Traian, many colonists come from the Western Mountains, people from Câmpeni, Neagra, Albac, Bistra, Lupșa, Vidra and Cărpiniș, from Arad county and Cenad. Most of the colonists in Constanta county are shepherds

mocani din Transilvania, așa cum deplasările temporare de populație în ambele sensuri, antrenând astfel întreg spațiul românesc au avut o contribuție majoră la realizarea coeziunii politice românești. Ca și L. Roman și R. Șt. Vergatti, autorii menționați resping ideea depopulării Dobrogei în timpul războaielor ruso-turce din secolele XVIII-XIX. Dubletele de sate de pe ambele maluri ale Dunării dovedesc omogenitatea și stabilitatea habitatului dobrogean, în unele cazuri anterioritatea aparținând denumirilor de pe malul stâng, ca dovada a întemeierii lor de locuitori veniți din Țara Românească⁶⁶.

Problematica demografică a ținutului românesc dintre Dunăre și Marea Neagră, adevărată poartă deschisă marilor civilizații ale lumii, a fost cercetată de Radu Ștefan Vergatti cu o metodologie adecvată realităților dobrogene, autorul a reliefat zonele intens populate de români, fără a ignora celelalte etnii ortodoxe și lumea musulmană. Pornind de la specificul mediului geografic și de la relația determinantă om-natură, istoricul și-a canalizat atenția asupra evoluției factorului demografic, cu precădere românesc, de la cele mai vechi documente despre Țara Cavarnei până în secolul al XIX-lea. Ca și Louis Roman, în studiile sale a evidențiat consecințele nefaste ale războaielor ruso-turce, dar și fenomenul de continuă mișcare demografică în secolele XVIII-XIX între malurile de est și de vest ale Dunării. În cadrul procesului de transhumanță, prezența mocanilor transilvăneni stabiliți în Dobrogea este dovedită de toponime. Începând din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și până în deceniul al șaselea din secolul al XIX-lea, autoritățile austriece au ținut evidența tuturor mocanilor și economilor de vite ajunși în Dobrogea⁶⁷.

Cu toate eforturile de îmbunătățire a tehnicii de înregistrare a populației, diferențele mari pentru intervale scurte de timp pun sub semnul interogației exactitatea corespondenței între datele oferite de statistici și realitate.

Evenimente istorice mari își găsesc în

or Săceleni, Mărgineni or Țuțuieni, but also Bănățeni from the area of Torontal. Their material status in that age is much better than the one of their neighbours who stayed home. The main jobs are breeding and agriculture, without missing the merchandisers and the enterprising industrialists, the civil servants. Most of them kept their relationships with their original villages across the time.

The demographical stability of the land between the Danube of the sea, starting with the 15th century and until the integration inside Romania's frontiers was also supported by invoking the Romanian toponymy by association with the other historical sources and information¹⁶³. Indeed, the Romanian autochthony was reinforced in time by the settlement of some groups of shepherds in Transylvania, as the temporary displacements of population in both of the ways, training thus the entire Romanian space, have had a major contribution to the achievement of the Romanian political cohesion. Like L. Roman and R. Șt. Vergatti, the mentioned authors reject the idea of depopulating Dobrogea during the Russian-Turkish wars in the 18th – 19th centuries. The doublets of villages of both of the shores of the Danube prove the homogeneity and the stability of the habitat of Dobrogea, sometimes the anteriority belonging to the denominations of the left shore, as a proof of their establishment by the inhabitants coming from Wallachia¹⁶⁴.

The demographical problems of the Romanian land between the Danube and the Black Sea, the real gate opened for the great civilizations of the world, was researched by Radu Ștefan Vergatti by means of a methodology adequate to the realities of Dobrogea, the author relieved the areas intensely populated by Romanians, without ignoring the other orthodox ethnicities and the Islam. Starting from the specific of the geographical environment and from the determinant relationship man-nature, the historian focused his attention on the evolution of the demographical factor, especially of the Romanian one, from the oldest documents

bună parte explicația în schimbările produse în creșterea populației, în mișcările verticale reprezentate de proporția dintre natalitate, mortalitate și supraviețuire și mișcările orizontale sub forma deplasărilor sezoniere sau definitive. Influențate de mediul natural sau de o anumită conjunctură social – politică, deplasările de populație au avut un rol esențial în repartizarea proporțională din punct de vedere geografic al populației și în realizarea unității etnice prin trăinicia legăturilor dintre regiuni⁶⁸.

Actele de stare civilă și listele de gospodărie – menaj sau familie, introduse oficial pentru înregistrarea periodică a populației în majoritatea statelor europene încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, au reprezentat pentru cel puțin un veac izvorul unic de date statistice necesare pentru explicarea schimbărilor intervenite în efectivul, structura și evoluția comunităților umane⁶⁹. Cuprinsul și metodologia actelor de stare civilă, comparate cu o veritabilă contabilitate zilnică de intrări și ieșiri de către Pierre Chaunu, s-au îmbunătățit continuu în strânsă legătură cu evoluția demografiei, oferind astfel instituțiilor administrative și cercetătorilor informații prețioase⁷⁰. Director al Arhivelor Statului – Iași, renumitul arhivist Gheorghe Ungureanu a prezentat în premieră tehnica de înregistrare și de conservare a actelor de stare civilă din secolul al XIX-lea pentru Moldova, în studii și articole publicate mai ales în *Revista Arhivelor*. Cu toate că registrele de stare civilă s-au păstrat parțial, Ecaterina Negruți a avansat ideea aplicării metodei lui Louis Henry pentru reconstituirea universului familiei în anumite zone ale Moldovei, începând de la sfârșitul secolului al XIX-lea. În cazul familiilor boierești, al căror rol social și politic este incontestabil, registrele parohiale deficitare pot fi completate de genealogii și diverse documente deja publicate⁷¹.

În Moldova și Țara Românească, primele documente de stare civilă – actele de cununie de la parohii, datează din anul 1806⁷². În Moldova, înregistrarea actelor de

about Țara Cavarnei until the 19th century. Like Louis Roman, in his studies he spotlighted the nefarious consequences of the Russian-Turkish wars, but also the phenomenon of the continuous demographical movement in the 18th – 19th centuries between the eastern and western shores of the Danube. In frame of the transhumance process, the presence of the Transylvanian shepherds settled in Dobrogea is proved by toponymy. Starting from the second half of the 18th century and until the 6th decade of the 19th century, the Austrian authorities kept the evidence of all the shepherds and cattle economies that got to Dobrogea¹⁶⁵.

With all the efforts made in order to improve the technique of registering the population, the big differences for short lapses of time question the exactness of the mail between the data offered by the statistics and reality.

Big historical events find their explanation in the changes produced in the population increase, in the vertical movements represented by the proportion between the birth rate, the mortality and the survival and the horizontal movements as the seasonal or definitive displacements. Being influenced by the natural environment or by a certain social-political conjuncture, the population displacements had an essential role in the proportional repartition from the geographical viewpoint of the population and in achieving the ethnical unity by the durability of the connections between the regions¹⁶⁶.

The civil status documents and the household – menage or family lists, officially introduced for the periodical registration of the population in most of the European states since the first half of the 19th century represented for at least a century the unique source of statistical data needed in order to explain the changes interfered in the effective, the structure and the evolution of the human communities¹⁶⁷. The content and the methodology of the civil status documents, compared to a real daily accounting of inputs and outputs by Pierre Chaunu, improved permanently in a tight connection to the demography evolution, offering thus

stare civilă de către preoți a fost practică din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, dar numai pentru populația de rit catolic și protestantă⁷³. Pentru populația ortodoxă prima înregistrare a nașterilor, căsătoriilor și a deceselor de către preoți a fost instituită în nordul Moldovei, anexat de Austria în anul 1775, primele acte de acest gen păstrate datând din anul 1784. În Transilvania, episcopii diferitelor confesiuni au transmis preoților diferite instrucțiuni și modele tip pentru completarea registrelor de stare civilă. Astfel de instrucțiuni au apărut și în Principate, după anul 1832, ca urmare a înființării registrelor matricole parohiale în conformitate cu Regulamentele Organice.

Prin datele economico – statistice oferite cercetătorilor, actele de stare civilă specifice celor două Principate de la data punerii în aplicare a Regulamentului Organic și până la Codul Civil promulgat în 1864 de către Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, au o importanță documentară deosebită. În conformitate cu aceste așezăminte constituționale, realizarea acestor „acturi pentru cei ce se nasc, căsătoresc și mor” a fost încredințată bisericii, Mitropolitul și Episcopii eparhioți având obligația de a supraveghea lucrările făcute de către preoții parohi și protoierii ținuturilor. Ministerul de Interne prin ispravnicii ținuturilor, privighitorii de ocoale și vorniceii satelor a avut rolul organismului de centralizare și îndrumare. Tehnica înregistrării corecte prevedea existența unui formular pentru cei născuți, al doilea pentru căsătoriți și al treilea pentru morți. Preoții aveau obligația de a redacta aceste acte în dublu exemplar, un original și o copie⁷⁴. Anual, respectându-se transmiterea copiilor superiorilor ierarhici, atât ecleziastici cât și laici, Ministerul de Interne arhiva actele de stare civilă de la nivelul întregii țări. Gheorghe Ungureanu consideră că Regulamentul Organic prezenta o lacună serioasă în ceea ce privește întocmirea actelor de stare civilă pentru că ele vizau numai populația de rit ortodox. Pentru a compensa această lipsă, a fost

preciosă informație pentru instituțiile administrative și pentru cercetătorii¹⁶⁸. The director of the State Archives – Iași, the famous archivist Gheorghe Ungureanu presented for the first time the technique of registration and conservation of the civil status documents of the 19th century for Moldova, in studies and articles published especially in *The Archive Magazine*. Although the civil status registers were partially kept, Ecaterina Negruți advanced the idea of applying Louis Henry’s method for reconstituting the family universe in certain areas of Moldova, starting from the end of the 19th century. In case of the noble families, whose social and political role is incontestable, the weak parochial registrations may be completed by genealogies and different documents that were already published¹⁶⁹.

In Moldova and Wallachia, the first civil status documents – the marriage documents from the townships date since 1806¹⁷⁰. In Moldova, the registration of the civil status documents by the priests was practiced since the second half of the 18th century, but only for the catholic and protestant population¹⁷¹. For the orthodox population, the first registration of the births, the marriages and the deaths by the priests was instituted in the north of Moldova, annexed by Austria in 1775, as the first documents of this kind that have been kept date since 1784. In Transylvania, the bishops of different confessions transmitted to the priests different instructions and patterns for completing the civil status registers. Such instructions also appeared in the Principalities after 1832, as a consequence of the settlement of the parish transcript registers according to the Organic Regulations.

By means of economical-statistical data offered to the researches, the civil status documents specific to the two Principalities since applying the Organic Regulations and until the Civil Code enacted in 1864 by the Ruler Alexandru Ioan Cuza, have a special documentary importance. According to these constitutional settlements, the achievement of these “documents for the ones who are born, get married and die” was entrusted to the

necesară redactarea unor instrucții speciale pentru catolici, evrei și armeni de către Divanul Împlinitor în 16 decembrie 1861⁷⁵.

Locuitorii catolici, fiind răspândiți prin sate, aparțineau unei parohii cu sediul într-un alt sat cu locuitori catolici numeroși. Ispravnicul era obligat să adune câte un exemplar din actele de stare civilă a catolicilor numai din satele incluse în ținutul respectiv și să alcătuiască trei condici în care actele să fie asociate satelor și ocoalelor respective. Pentru evrei, locuitori în majoritatea lor ai orașelor și târgurilor s-au redactat de asemenea instrucțiuni speciale expediate cahalilor ca epitropi ai comunității evreiești din Iași.

Greutățile întâmpinate în aplicarea acestei reforme au obligat autoritățile epocii la o vastă corespondență în care se oglindește din plin nu numai incapacitatea dar și reaua voință a celor obligați să redacteze și să păstreze actele menite să înlăture starea haotică anterioară. În anul 1844 Ministerul de Interne îi obliga pe preoți la alcătuirea unui număr de patru noi condici, în care să se consemneze adopțiile, daniile, succesiunile (împărțeala de moștenire) și testamentele (diata). S-au trimis preoților și formulare pentru întocmirea actelor specifice evenimentelor amintite, cu disocierea zestrei la actele de moștenire. În același an a fost înființat Departamentul Averilor Bisericești, instituție care va prelua de la Ministerul de Interne sarcina elaborării actelor de stare civilă. Articolul 8 din *Legiuirea pentru însușirile vornicului averilor bisericești* prevedea „Lucrarea legiurii Reglementului, atingătoare de mitrici, trebuind a fi legată cu acelea ale Departamentului Averilor Bisericești va avea privighere ca condicile mitricilor să se ție cu toată deplinătatea putincioasă, și potrivit cu condițiile legiurii întru aceasta, din capitolul al IV-lea al regulamentului; ea va ține corespondență în mod regulat cu Mitropolitul și episcopii eparhioți, care vor avea îngrijire de a-i da toate științele ce ar fi trebuitoare spre paza cu scumpătate a acestui așezământ”⁷⁶.

church, to the Metropolitan Bishop and to the eparchial Bishops, having the obligation to supervise the works accomplished by the parish priests and the rectors of the lands. The Home Office, by the subprefects of the lands, the guards of the yards and the village chiefs had the role of the organism of centralization and leading. The technique of the correct registration stipulated the existence of a form for the born ones, the second form for the married ones and the third for the dead ones. The priests had the obligation to edit these documents in two copies, an original one and a copy¹⁷². Yearly, by respecting the transmission of the copies to the hierarchical superiors, both ecclesiastic and laic, the Home Office was archiving the civil status documents in the entire country. Gheorghe Ungureanu considers that the Organic Regulation presented a serious lacuna regarding the achievement of the civil status documents because they referred only to the orthodox population. In order to compensate this lack, it was necessary to edit some special instructions for catholics, Jews and Armenians by the Achieving Committee on December, 16th 1861¹⁷³.

The catholic inhabitants, being spread through villages, belonged to a township having the headquarters in another village with numerous catholic inhabitants. The subprefect had to collect a copy of every civil status document of the Catholics only from the villages included in that land and to accomplish three registers where the documents were associated to the respective villages and yards. For Jews, inhabitants in most of the towns and markets, there were published such special instructions sent to the Cahals as guardians of the Jewish community in Iași.

The difficulties met in the application of this reform forced the authorities of the age to have a wide mail where it is fully reflected not only the incapacity but also the malevolence of the ones who had to edit and keep the documents meant to remove the previous chaotic state. In 1844 the Home Office forced the priests to achieve four new registers where they consigned the adoptions, the beneficences,

Trecerea de sub autoritatea severă a Ministerului de Interne (Departamentul Pricinilor Dinlăuntru) la noua instituție a marcat o stagnare în ritmul lucrărilor privind actele de stare civilă. În așteptarea unor noi instrucțiuni, preoții și protoereii au abandonat întocmirea acestor acte. Conflictul survenit între Departamentul Averilor Bisericești condus de un civil și Biserică, s-a răsfrânt astfel și asupra întocmirii actelor de stare civilă. Mitropolitul răspundea supărat Departamentului, că dacă acesta a luat averile bisericesti în administrare, tot el să răspundă și de cheltuielile necesare pentru întocmirea Mitricilor, în primul rând la tipărirea formularelor. Înființarea în anul 1859 a secției de statistică în cadrul Ministerului de Interne din Moldova sub conducerea lui Ion Ionescu de la Brad a făcut necesară strângerea datelor statistice privind populația, actele de stare civilă constituind documentele de bază.

Neregulile constatate în ținerea acestor au determinat revenirea actelor de stare civilă la Ministerul de Interne, care publica la 16 februarie 1860 noi instrucțiuni în materie. Adoptarea Legii Comunale din 1865 aduce noi reglementări în ceea ce privește regimul actelor de stare civilă. În articolul 92 se prevede faptul că „primarul este însărcinat cu actele stării civile și le poate delega la unul din ajutorii săi, sau la unul din consilieri”⁷⁷. Dispozițiile Codului Civil vor fi puse însă în aplicare după 1 decembrie 1865, până la această dată actele de stare civilă fiind elaborate în conformitate cu noua lege comunală și cu instrucțiunile formulate de Ministerul de Interne prin Direcția Oficiului Statistic.

În anul 1848, datorită numărului mare de victime provocate de holeră, preoții nu au mai ținut actele în regulă făcând imposibilă cunoașterea exactă a numărului celor decedați. Formularele introduse în anul 1860 de către Direcția de Statistică cuprind câteva rubrici noi la actele pentru căsătoriți, referitoare la vârsta mirelui și la autorizația de căsătorie dată de Mitropolie (peciul de

the successions (sharing the inheritance) and the wills. Forms were sent to the priests in order to achieve the documents specific to the mentioned events, by dissociating the trousseau at the inheritance documents. In the same year, there was settled the Department of the Clerical Fortunes, an institution that would take over from the Home Office the elaboration of the civil status documents. Article 8 of *The Legislation for the Qualities of the Chief of the Clerical Fortunes* stipulated “The work of the Regulation legislation, reaching mitres, must be correlated to the ones of the Department of Clerical Fortunes and it will supervise the mitre registrations to be kept as carefully as possible and, according to the conditions of this legislation, of the fourth chapter of the regulation; it will keep a regular mail with the Metropolitan Bishop and with the eparchial bishops who will take care of giving all the information necessary in order to protect this settlement”¹⁷⁴.

The transit from the severe authority of the Home Office (the Department of the Inside Affairs) to the new institution marked stagnation in the rhythm of the works regarding the civil status documents. Waiting for new instructions, the priests and the rectors abandoned the achievement of these documents. The conflict appeared between the Department of Clerical Fortunes led by a civil and Church had also influence on the achievement of the civil status documents. The metropolitan bishop responded angrily to the Department that, if it took the clerical fortunes in administration, it should have been also responsible for the expenditures needed for the achievement of the Mitres, in the first place when printing the forms. The settlement in 1859 of the statistics section in frame of the Home Office in Moldova led by Ion Ionescu de la Brad required the gathering of the statistical data regarding the population and the civil status documents constituted the basic documents.

The abnormalities in keeping them determined the coming back of the civil status documents to the Home Office that published

cununie). Aceste schimbări au fost necesare pentru că preoții nu respectau ordinele în ceea ce privește condițiile de vârstă necesare pentru bărbați în vederea perfectării căsătoriei. Actele de stare civilă din perioada 1832 – 1864 cu toate deficiențele lor, și-au atins în mare parte scopul pentru care au fost create. Din lucrările recensămintelor populației – catagrafii realizate din 7 în 7 ani conform reglementărilor regulamentare, s-a constatat că actele de stare civilă au fost folosite de comisiile organizate în mediul rural, din componența cărora nu lipseau protoereii.

În timp, registrele parohiale au furnizat date necesare pentru pregătirea recensămintelor populației și pentru întocmirea tabelor de populație. Despuierea registrelor de stare civilă a permis analiza în timp a fenomenelor natalității și mortalității, dinamica căsătoriilor, alcătuirea arborelui genealogic și nu în ultimul rând reconstituirea pe bază de toponime și onomastică a originii unor așezări⁷⁸. Menționarea stării sociale și a ocupației a transformat aceste izvoare demografice în veritabile documente economico-sociale pentru specialiștii în istoria economică.

Aplicarea Codului Civil numit pentru o scurtă perioadă de timp „Alexandru Ioan” la 1 decembrie 1865 a transferat actele de stare civilă de sub jurisdicția bisericii sub autoritatea civilă. La 19 martie 1865, printr-un Ordin Circular al Ministerului de Interne către toate Prefecturile se preciza că „prin noul codice civil, ce este a se pune în aplicație de la 1 iunie viitor, la cap. I, II, III, IV, V, VI de sub titlul II se legiuiesc toate cele privitoare la actele stării civile”. Dintre acestea, primele prevedeau „ținerea” actelor de stare civilă în șapte mari orașe, în care era necesară înființarea mai multor Oficii de Stare Civilă datorită numărului mare de locuitori⁷⁹. Printr-un alt Ordin Circular Datat 27 mai 1865, Prefecturile au fost înștiințate de către minister de schimbările produse în registrele stării civile, distribuite de către tribunalele locale prefecturilor și ulterior

on February, 16th 1860 new instructions in the matter. The adoption of the Communal Law in 1865 brings new regulations regarding the system of the civil status documents. In article 92 it is stipulated the fact that “the mayor is charged with the civil status documents and he may delegate them to one of his assistants or to one of the counsellors”¹⁷⁵. But the stipulations of the Civil Code would be applied after December, 1st 1865, and until this date the civil status documents would be elaborated according to the new communal law and to the instructions worded by the Home Office by means of the Direction of the Statistical Office.

In 1848, due to the big number of victims caused by the cholera, the priests did not keep the documents in order, making impossible the exact knowledge of the number of dead people. The forms introduced in 1860 by the Statistics Direction contain some new headings at the documents for married people referring to the groom’s age and to the marriage authorization given by the Metropolitan Church (the marriage certificate). These changes were necessary because the priests were not respecting the orders regarding the age conditions necessary for men in order to achieve marriage. The civil status documents since 1832 – 1864 with all their deficiencies have mostly reached the purpose they were created for. Among the works of the population censuses – censuses accomplished every 7 years according to the regular regulations, it was found that the civil status documents had been used by the commissions organized in the rural environment and the rectors did not miss.

In time, the parochial registrations supplied the data needed for preparing the population censuses and for achieving the population tables. The disrobing of the civil status registers allowed the analysis in time of the phenomena of the birth rate, the mortality, the marriage dynamics, the accomplishment of the family tree and, not in the last place, the reconstitution of the origins of a settlement basing on toponymy and birthdays¹⁷⁶. Mentioning the social status and the job changed these demographical sources into real

primăriilor.

În consecință, oficiile de stare civilă din comunele urbane intrau în posesia registrelor separate pentru născuți, căsătoriți și morți, iar în comunele rurale registre unice în structura cărora erau cuprinse formularele pentru actele născuților, la mijloc cele pentru căsătoriți și la sfârșit pentru morți. Primăriile urbane primeau 7 registre, din care două exemplare numai pentru trecerea actelor de naștere, două exemplare pentru înregistrarea actelor de căsătorie, două pentru consemnarea actelor de moarte și un exemplar pentru publicațiile de căsătorie. În mediul rural, întâlnim numai trei registre din care două exemplare pentru trecerea actelor de stare civilă și un registru pentru publicații. Pentru aplicarea corectă a reformei actelor de stare civilă, Ministerul a dispus înființarea unei comisii în fiecare județ, formată din Prefect, Președintele Tribunalului, Procuror, Primarul comunei urbane și Raportorul statistic. Raportorul statistic instruit în ședințele comisiei se deplasa ulterior la Subprefecturi pentru a instrui toți Primarii comunelor urbane din plasa respectivă.

Pentru inițierea adecvată în noua procedură, au fost tipărite două broșuri, prima cu instrucțiuni ale Ministerului cu privire la modul de înscriere a actelor de stare civilă și formularele necesare, a doua cu referiri generale la actele stării civile, Regulamentul din 1865 și formularele prezente și în prima broșură⁸⁰. Cu toate pregătirile realizate din timp, aplicarea reformei radicale de la 1 decembrie 1865 privind actele de stare civilă a întâmpinat multe greutăți cu consecințe negative asupra derulării procesului administrativ în primele luni de la aplicare. Corespondența păstrată pe această temă evidențiază opoziția clerului care considera noile legi drept o încălcare a religiei și obstrucționarea organizării ceremoniilor bisericesti. Ca urmare a intervențiilor categorice ale Ministerului către Mitropolie, în care se preciza sancționarea penală a preoților potrivnici noilor legi, clerul va fi nevoit să renunțe la atitudinea răuvoitoare și

economical-social documents for these specialists in economical history.

The application of the Civil Code named „Alexandru Ioan” for a short time on December, 1st 1865 transferred the civil status documents from the church jurisdiction to the civil authority. On March, 19th 1865, by a Circular Order of the Home Office to all the Prefectures, it was specified that “by the new civil code that is to be applied starting with June, 1st of the next year, in chapters I, II, III, IV, V, VI under title II there is legislated everything related to the civil status documents”. Among these, the first ones stipulated the “keeping” of the civil status documents in seven big cities where it was needed the settlement of several Civil Status Offices due to the big number of inhabitants¹⁷⁷. By another Circular Order since May, 27th 1865, the Prefectures were announced by the ministry about the changes produced in the civil status registers, distributed by the local courts to the prefectures and subsequently to the town halls.

As a consequence, the civil status offices of the urban communes owned the separate registers for the born ones, the married ones and the dead ones and in the rural communes, unique registers in whose structure there were the forms for the documents of the born ones, in the middle of them there were the forms for the married ones, and in the end, the forms for the dead ones. The urban town halls received 7 registers, among which two copies were only for the birth documents, two copies for consigning the death documents and one for marriage publications. In the rural environment, we only meet three registers among which two copies were for the civil status documents and a register for publications. For the correct application of the reform of the civil status documents, the Ministry order the settlement of a commission in every county, composed of the Prefect, the President of the Court, the Prosecutor, the Mayor of the urban commune and the Statistical Reporter. The Statistical Reporter trained in the meetings of the commission was subsequently moving to the

să respecte noile dispoziții. Într-un Ordin al Ministerului de interne, în care se menționează că „legiuirile civile nu ating religiunea” când preoților li se interzice înmormântarea fără autorizația eliberată de primărie, conform art. 63 cap. IV din Codul Civil, se preciza că: „preoții deși pot cânta, fără autorizație nu pot înmormânta”⁸¹.

Uneori preoții refuzau să afișeze publicațiile de căsătorie „deoarece n-au speranța unui câștig material cauzând astfel mari inconveniente atât pentru viitorii soți cât și ofierului de stare civilă”, afirma Gheorghe Ungureanu în studiul său pe baza documentelor cercetate din Arhivele Statului Iași⁸². La rândul lor, funcționarii comunali își îndeplineau în mod defectuos obligațiile izvorâte din aplicarea noilor legi. La unele primării nu au fost transcrise decât actele din primul exemplar, în alte cazuri primarul și consiliul comunal au lăsat tot în seama notarului datorită neputinței lor de a înțelege și de a aplica prevederile legale. Începând cu 1 ianuarie 1867 a fost pus în aplicare un nou regulament, în textul căruia au apărut noi dispoziții privind crearea documentului de arhivă.

Ca document de arhivă, pe lângă registrele menționate în activitatea noilor oficii ale stării civile, au apărut dosarele de căsătorii. În conformitate cu dispozițiile Codului Civil, ofierii stării civile erau obligați să ceară părților contractante depunerea actelor de naștere, consimțământul părinților, sau în lipsă, a actelor de deces. În absența actelor de naștere, viitorii soți puteau depune „act de dovedire ținând loc de act de naștere”, semnate de cinci martori și întărite de tribunalul respectiv, a căror utilitate se rezuma strict la căsătorie. Toate aceste acte împreună cu cererea de căsătorie și publicațiile aferente cusute la un loc formau dosarul de căsătorie, care purta numărul din registru al actului respectiv. Ulterior primăria avea obligația depunerii lor spre păstrare la Tribunalul local împreună cu exemplarul al doilea al registrului de căsătorie până în anul 1929. Orice schimbare în starea civilă a unei

Subprefectures in order to train all the Mayors of the urban communes in the respective region.

For the adequate initiation in the new procedure, there were printed two brochures, the first one containing instructions from the Ministry regarding the way of registering the civil status documents and the necessary forms, the second one containing general references to the civil status documents, the Regulation in 1865 and the forms that were also present in the first brochure¹⁷⁸. With all the preparations accomplished early, the application of the radical reform since December, 1st 1865 regarding the civil status documents met many difficulties having negative consequence on the development of the administrative process in the first months since the application. The mail kept on this subject spotlights the clergy's opposition that considered the new laws as being a disrespect of the religion and an obstructing of the organization of the clerical ceremonies. As a consequence of the categorical interventions of the Ministry to the Metropolitan Church, where it was specified the criminal sanctioning of the priests who were against the new laws, the clergy would have to give up the malevolent attitude and to respect the new stipulations. In an Order of the Home Office, where it is mentioned that “the civil legislations do not reach the religion” when the priests are forbidden to bury with no authorization of the town hall, according to art. 63 chapter IV of the Civil Code, it was specified that: “even if they may sing, the priests may not bury without an authorization”¹⁷⁹.

Sometimes, the priests refused to publish the marriage publications “because they do not hope to earn something causing thus big inconveniences both for the future husband and wife and for the civil status officer”, stated Gheorghe Ungureanu in his study based on the investigated documents of the State Archives of Iași¹⁸⁰. At their turn, the communal servants accomplished faultily their obligations come from the application of the new laws. At some town halls, they transcript only the documents of the first copy, and in other cases, the mayor

persoane se menționa pe actul de naștere în cauză, desfacerea căsătoriei pe actul de căsătorie și obținerea cetățeniei române prin sentință judecătorească.

Oficiile stării civile din cadrul primăriilor au avut obligația de a consemna aceste mențiuni pe exemplarul păstrat în arhiva primăriei, să comunice tribunalelor toate schimbările produse pentru a le menționa în registrele aflate în custodia acestora. Noul „Regulament privitor la actele de stare civilă” din anul 1919 pune accentul pe „cerințele statisticii mișcării populației care e în strânsă legătură cu înregistrările ce se fac la oficiile de stare civilă”⁸³. În legătură cu această problemă importantă s-au introdus condicile statistice de buletine cu cotor pe lângă oficiile de stare civilă, din care partea decupată revenea solicitanților, cotorul fiind destinat evidențelor statistice. Hogii și cadiii din Dobrogea au fost obligați să comunice oficiilor de stare civilă extracte de pe actele de stare civilă pentru a fi înscrise în aceste registre și în statistica mișcării populației.

Toate registrele și condicile încredințate oficiilor de stare civilă erau în mod obligatoriu tipărite la Imprimeria Statului, pe hârtie „stampată”, cu „filigrana”: „România oficiul de stare civilă” și anul în care se întocmeau actele. Pentru a încetini deteriorarea registrelor, hârtia folosită provenea din pastă de cârpe și clei animal. Noul regulament a introdus două tipuri de registre pentru înscrierea actelor de stare civilă: unul care avea imprimat formularul necesar pe fiecare pagină, urmând ca oficiile de stare civilă să completeze rubricile albe de la caz la caz și altul cu paginile albe, purtând doar titulatura. În registrele cu formularul imprimat se treceau cei născuți în cuprinsul comunei, declarați conform legii, iar în registrele cu file albe se treceau procesele verbale privind copiii găsiți pe teritoriul comunei, hotărârile judecătorești care dispuneau înscrierea unei nașteri nedeclarată la timp sau omisă, actele copiilor născuți pe vase, în largul mării, hotărârile de adopțiune, actele de naștere ale copiilor mahomedani din

and the communal council left everything in the notary's charge due to their incapacity of understanding and applying the legal stipulations. Starting with January, 1st 1867 it was applied a new regulation, where there appeared new stipulations regarding the creation of the archive documents.

As an archive document, beside the registers mentioned in the activity of the new civil status offices, there appeared the marriage files. According to the stipulations of the Civil Code, the civil status officers had to require the contracting parties to lay down the birth documents, the parents' consent or, if they are missing, the death documents. If the birth documents were missing, the future husband and wife could lay down “a proving document replacing the birth document”, signed by five witnesses and reinforced by the respective court, whose usefulness was strictly resumed at marriage. All of these documents together with the marriage demand and the afferent publications composed the marriage file bearing the register number of the respective document. Subsequently, the town hall had the obligation to lay them down in order to be kept at the Local Court together with the second copy of the marriage register until 1929. Any change of a person's civil status was mentioned on the respective birth document, the marriage annulment on the marriage document and obtaining the Romanian citizenship by means of a judicial decision.

The civil status offices in frame of the town halls had the obligation to consign these mentions on the copy kept in the archive of the town hall, to communicate to the courts all the changes produced in order to mention them in the registers placed in their custody. The new “Regulation on the Civil Status Documents” since 1919 emphasized “the requirements of the statistics of the population movement that is tightly connected to the registrations made at the civil status offices”¹⁸¹. Referring to this important problem, there were introduced the statistical registers of spine bulletins next to the civil status offices, where the cut part belonged to the demanders and the spine was meant to

Dobrogea și în general toate actele de naștere neprevăzute în registrul cu pagini imprimare.

Transcrierea hotărârilor de divorț nu se realiza în întregime, ci numai dispoziția ei. După realizarea transcrierii ofițerul stării civile înștiința procurorul tribunalului respectiv spre a „priveghea” executarea mențiunii și pe marginea actului de căsătorie respectiv aflat în registrul depus la tribunal. De-a lungul timpului, multe registre de stare civilă din arhiva primăriilor sau a tribunalelor s-au pierdut din diferite motive, situație care a ridicat problema reconstituirii acestor documente în contextul adoptării legii din 1928 privind actele de stare civilă⁸⁴.

În trecut Arhivele Statului nu au avut nicio autoritate asupra acestor acte. Absența precizărilor legislative îi îndreptătesc pe specialiști să considere în epocă astfel de documente lipsite de orice importanță științifică, pentru a fi păstrate permanent la Arhivele Statului de îndată ce înceta folosirea practică. Legea de organizare a Arhivelor Statului din 1925 considera importante numai actele de stare civilă ale familiei regale, pentru care se rezerva loc în depozitele acestei instituții. În general instituțiile deținătoare considerau că folosirea practică a actelor de stare civilă nu încetează niciodată și prin urmare Arhivele Statului nu puteau invoca alineatul D al legii care impunea obligativitatea depunerii spre păstrare a actelor și documentelor vechi de cel puțin 30 de ani.

Înainte de 1944 au fost depuse la Arhivele Statului și registre de stare civilă. Prezența acestor materiale documentare în puținele depozite ale Arhivelor Statului pentru perioada 1865 – 1918 se datorează faptului că arhivele nu au vrut să primească de la tribunale decât arhiva completă, împreună cu registrele de stare civilă – exemplarul II, precum și dosarele de căsătorie din anii respectivi. Datorită acestui fapt au fost salvate registrele de stare civilă – al II-lea exemplar din comunele județelor Ilfov, Iași, Dolj, Gorj, Romanați și Vâlcea. Arhivele au suferit pierderi imense în ceea ce

the statistical registrations. The Moslem priests and judges in Dobrogea were forced to communicate to the civil status offices extracts from the civil status documents in order to be registered in these registers and in the statistics of the population movement.

All the registers entrusted to the civil status offices were mandatorily printed at the State Press, on a paper “stamped” with “the watermark”: “Romania, the civil status office” and the year the documents were contracted. In order to slow down the degradation of the registers, the paper they used came from rag paste and animal glue. The new regulation introduced two types of registers for registering the civil status documents: one that had the necessary form printed on every page and the civil status offices were to complete the blank headings depending on the case and another one with blank pages, having only the title. In the registers having the form printed, they wrote the born ones inside the commune, the declarations according to the law, and in the blank sheet registers they wrote the protocols on the children found on the territory of the commune, the judicial decisions ordering the registration of a birth declared to late or of an omitted one, the documents of the children born on ships, on the sea, the adoption decisions, the birth documents of the Moslem children in Dobrogea and generally all the birth documents unstipulated in the register with printed pages.

The transcription of the divorce decisions was not entirely accomplished, but only its order. After accomplishing the transcription, the civil status officer announced the prosecutor of the respective court in order to “supervise” the execution of the mention and basing on the respective marriage document placed in the register laid down at the court. Across the time, many civil status registers of the archive of the town halls or of the courts were lost for different reasons, a situation raising the problem of reconstituting these documents in the context of adopting the 1928 law regarding the civil status documents¹⁸².

In the past, the State Archives had no authority on these documents. The absence of

privește fondurile documentare în cele două războaie mondiale⁸⁵.

Unele tribunale au neglijat realizarea la timp a modificărilor intervenite în starea civilă, notificate de primării. Ele au adunat comunicările trimise de primării în pachete, realizând mențiunile respective doar la solicitarea unui extract sau în cazul solicitării registrului respectiv în cercetarea judecătorească. În dosarele de căsătorii ale persoanelor născute în afara țării au fost depuse actele de naștere cu traducerea adecvată legalizată de tribunal.

Pentru a explica diminuarea fertilității populației feminine, demografii de la sfârșitul secolului al XIX-lea și din prima jumătate a secolului XX au recurs în primul rând la analiza unor factori demografici precum repartiția populației pe vârste, vârsta la căsătorie, durata căsătoriei, rangul nașterii și nupțialitatea⁸⁶. La începutul secolului XX, Leonida Colescu, șeful Serviciului Statisticii Generale a Statului a realizat pentru prima dată în România corelația între vârsta mamei și rangul născuților vii pentru intervalul cronologic 1901-1903.

Pentru Louis Roman originea recensămintelor populației în spațiul românesc este strâns legată de înregistrarea contribuabililor și de stabilirea obligațiilor fiscale. Din punct de vedere terminologic, documentele medievale și moderne menționează frecvent termenul *seamă/samă*, preluat din practica transilvană, așa cum este cunoscută măsura fiscală realizată de Matei Basarab în anul fiscal 1634-1635 – „seama talerului”⁸⁷. Folosit frecvent pentru consemnarea dajnicilor, termenul *seamă* este anticipat de creșterii „răbojari”, pentru evidența vitelor, a banilor și chiar de natură demo-fiscală în opinia autorului, se poate vorbi despre existența unor practici de impozitare directe pornind de la o oarecare evidență a populației contribuabile în Transilvania începând din secolele XIII-XIV, în Țara Românească de la 1400 și în Moldova din secolul al XV-lea.

Scrisoare/scriere țării reprezintă

the legislative specifications allow the specialists to consider in the age such documents lacked of any scientific importance, in order to be permanently kept at the State Archives as soon as the practical use stopped. The 1925 Organization Law of the State Archives considered as important only the civil status documents of the royal family, for which they saved room in the deposits of this institution. In general, the owning institutions considered that the practical use of the civil status documents does not stop and as a consequence the State Archives could not invoke the D paragraph of the law imposing the mandatory feature of laying down the documents being at least 30 years old in order to be kept.

Before 1944, there were laid down at the State Archives some civil status registers, too. The presence of these documentary materials in the few deposits of the State Archives for the lapse of time 1865 – 1918 is due to the fact that the archives accepted from the courts only the complete archive, together with the civil status registers – copy II, and also the marriage files of those years. Due to this fact, they saved the civil status registers – the second copy of the communes of the counties of Ilfov, Iași, Dolj, Gorj, Romanați and Vâlcea. The archives have suffered huge losses regarding the documentary funds during the two world wars¹⁸³.

Some courts neglected the accomplishment in time of the changes interfered in the civil status, notified by the town halls. They collected the communications sent by the town halls in packages, accomplishing those mentions only at the demand of an extract or in case of demanding that register in the judicial research. In the marriage files of the persons born abroad, there were laid down the birth documents with the adequate translation legalized by the court.

In order to explain the diminution of the fertility of the feminine population, the demographers of the end of the 19th century and of the first half of the 20th century used, in the first place, the analysis of certain

înregistrarea populației, denumirea demonstrând existența acestei vechi practici. În slavonă în țările române extracarpatice sau în latină în Transilvania, au fost scrise în secolele XIV-XVI numeroase documentași catastișe de către logofeți și grămățici.

Într-un cuvânt, *scrisoarea/scrierea* — sub formă de catagrafie, catastih, conscripție, *defter*, inventar de moșie, *lustrum* etc. — se efectua nu în scopuri demografice propriuzise, ci de altă natură: fiscale, militare, eclesiastice, urbariale ș.a. Înregistrările acut-deficitare (*recensăminte premoderne*) au debutat în anii '30 ai veacului al XVI-lea în Principatul Transilvaniei, în anii '70 ai aceluiași secol în Moldova și Muntenia și tot la sfârșitul lui probabil în teritoriile nemijlocit administrate în Istanbul. Puținele date existente permit a conchide că și într-o perioadă precedentă au existat decalaje notabile între masa contribuabilă și stocul demic al țării; se pare însă că numai din amintitele decenii ale secolului al XVI-lea, deosebiri între cele două serii de numere devin radicale.

Pe baza analizei înregistrărilor demice din Europa de Vest și Centrală, cele efectuate anterior secolului al XIX-lea au fost denumite *denombrements* „numărători”, fiind astfel caracterizate : „ele nu dau decât o porțiune a realității demografice, existente în momentul redactării. Această porțiune era determinată de necesitățile locale cărora trebuia să li se facă față, era determinată de privilegiile ale unor corporații ori stări, de tradiții birocratice, de moduri de acțiune intrate în obișnuință și inveterate... Se puteau reține numai locuitori de vârstă și sex determinate, cu o anumită avere, de o situație socială sau juridică definită ; baza puteau s-o constituie criterii religioase, militare, fiscale sau încă alte criterii”⁸⁸.

Catagrafiile fiscale sau religioase, conscripțiile fiscale, militare și urbariale au reprezentat singurele surse de cunoaștere a numărului populației și într-o anumită măsură, a structurii ei sociale , până la înființarea Secției de Statistică a

demographical factors such as the population repartition on ages, the age of getting married, the marriage duration, the birth rank and the marriage rate¹⁸⁴. At the beginning of the 20th century, Leonida Colescu, the leader of the Service of the State General Statistics accomplished for the first time the correlation between the mother's age and the rank of the living born children for the chronological lapse of time 1901-1903.

For Louis Roman, the origins of the population censuses in the Romanian space are tightly connected to the registration of the tax payers and to the establishment of the fiscal obligations. From the terminological viewpoint, the medieval and modern documents frequently mention the term *measure* taken over from the Transylvanian practice, as we know the fiscal measure accomplished by Matei Basarab in the fiscal year 1634-1635 – „the measure of the plate”¹⁸⁵. Frequently used for consigning the tax payers, the term *measure* is anticipated by the “tax collectors”, for keeping the register of the cattle, the money and even the demo-fiscal one in the author's opinion, we may speak of the existence of certain direct taxation practices, starting from a certain record of the tax paying population in Transylvania starting with the 13th – 14th centuries, in Wallachia since 1400 and in Moldova since the 15th century.

A *letter* to the country represents the population registration and this denomination proves the existence of this old practice. In Slavonic in the Romanian extra-Carpathian countries or in Latin in Transylvania, there were written numerous documents and registers by bailiffs and teachers in the 14th – 16th centuries.

In one word, the *letter* – as a register, conscription, lordship inventory, *lustrum* etc. — was accomplished not only in proper demographical purposes, but also in other kind of purposes: fiscal ones, military ones, ecclesiastic ones, urban ones etc. The acutely-scanty registrations (*pre-modern censuses*) started in the '30s of the 16th century in the Principality of Transylvania, in the '70s of the same century in Moldova and Muntenia and still at the end of this century probably in the

Departamentului Trebilor Dinlăuntru în cele două Principate, în anul 1831. George Retegan menționează faptul că atât catagrafiile cât și conscripțiile pot constitui surse de informare statistică cu condiția cunoașterii unității de înregistrare și a conjuncturii economico – sociale specifică epocii⁸⁹. Primul act în care tehnica de înscriere catagrafică a populației este clar prezentată este *Condica de venituri și cheltuieli din cea de-a doua domnie în Moldova a lui Constantin Mavrocordat (1741 – 1744)* precedată de *Catagrafia Țării Românești din anul 1739*. Actul stabilește în primul rând categoriile supuse și exceptate de la înscriere, dovedindu-și utilitatea în primul rând pentru cunoașterea structurilor soci-demografice: orfanii, șchiopii, ciungii – persoane infirme, ca și holteii nevârsnici sunt indicați în act fără a se specifica în mod clar dacă era necesară înscrierea lor. Totodată, documentul reglementa modul de înscriere pentru armenii și evreii din orașe și sate, cu precizarea sancțiunii pentru nerespectarea dispozițiilor legale.

În teritoriile românești încorporate Imperiului Habsburgic, prima înregistrare totală a populației a fost realizat în anii 1784 – 1787 în timpul lui Iosif al II-lea, cu menționarea sexului și specificarea populației de sex masculin, de religie – creștini și necreștini, categoriei sociale. Realizat în scop militar și de către militari, recensământul lui Iosif al II-lea nu a înregistrat populația militară⁹⁰. Următorul recensământ al populației din Transilvania a fost realizat în anii 1851 – 1852, cu un mod defectuos de înregistrare și întrerupt aproximativ un an datorită războiului austro – prusac.

Condicele *Catagrafiei din 1820* pentru 13 din cele 16 ținuturi ale Moldovei sunt păstrate în Arhivele Statului din Iași. Pentru ținuturile Tecuci, Covurlui și Tutova, condicele au fost distruse în incendiul din anul 1827. *Catagrafia ținutului Iași* cuprinde toate satele, cu locuitorii înregistrați normal, proprietarii moșiilor pe care se aflau satele – domnia, boierii, mănăstirile, răzeșii,

directly administrated territories in Istanbul. The few existent data allow us to conclude that there were also significant disparities between the contributing mass and the demic stock of the country in a previous period; but it seems that only from the above mentioned decades of the 16th century, the differences between the two series of numbers become radical.

Basing on the analysis of the demic registrations in Western and Central Europe, the ones accomplished before the 19th century were called *denombrements* „numerators”, being featured as follows: “they only give a part of the demographical reality existent when publishing. This part was determined by the local needs they had to face, it was determined by the privileges of certain corporations or states, by bureaucratic traditions, by ordinary ingrown ways of action...They could keep only the inhabitants of a determined age and sex, having a certain fortune and a defined social or juridical situation; the basis could be constituted by religious, military, fiscal or many other criteria”¹⁸⁶.

The fiscal or religious registers, the fiscal, military and urban conscriptions represented the only sources of knowing the population number and in a certain measure, its social structure, until the settlement of the Statistics Section of the Department of Inside Affairs in the two Principalities, in the year 1831. George Retegan mentions the fact that both the registers and the conscriptions may constitute sources of statistical information if it is known the registering unit and the economical-social conjuncture specific to the age¹⁸⁷. The first document where the technique of registering the population is clearly presented is the Register of Incomes and

Expenditures since Constantin Mavrocordat’s second reign in Moldova (1741 – 1744) preceded by Wallachia’s register since 1739. The document spells in the first place the categories submitted and excepted from registration, proving its usefulness in the first place for knowing the social-demographical structures: orphans, lame men, one-armed persons – infirm persons, and also the young

beneficiarii oamenilor de scuteală: scutelnici, breslași, slugile rangului, slugile moșiei, catagrafiile fiscale din fiecare sat, ocupația principală a locuitorilor din fiecare sat - hrana lor cu munca câmpului, cu chirie (cărăușie), cu meșteșugul, cu vite - , dacă satul era frunte sau mijloc sau coadă, dacă au pământ suficient sau „moșia este strâmtă”.

În afară de recensământul pe categorii fiscale al populației, catagrafia din 1820 oferea date prețioase despre „stările tuturor satelor”, necesare pentru cunoașterea capacităților de a plăti bir vistieriei. În opinia lui Gheorghe Ungureanu au existat instrucțiuni comune pentru toate ținuturile, de realizare a catagrafiei, fără a fi însă sigur de existența unui singur formular.

Deși ocupația locuitorilor cu „lucrul pământului” este specifică majorității satelor, au fost consemnate și alte îndeletniciri, în funcție de specificul fiecărei comunități. Astfel, cheresteaua este asociată cu satele de munte, producerea varului, creșterea animalelor, plutăritul – Bacău, Neamț, pescăria – Covurlui, viile și livezile la Putna și Fălciu, cărămidăritul – Botoșani, păcura – Bacău⁹¹.

Anticipând recensămintele moderne din România de la sfârșitul secolului al XIX-lea, catagrafiile locuitorilor realizate în perioada Regulamentară, au reprezentat un domeniu de cercetare intensă pentru specialiști. Pentru George Retegan, catagrafiile regulamentare reprezintă surse importante de date în ceea ce privește stabilirea numărului, structurii și evoluției populației, pentru a căror interpretare corectă este necesară cunoașterea tehnicii de organizare, a programului de observare, a unității de observare și înregistrare, nu în ultimul rând scopul pentru care a fost efectuată, pornind de la cercetarea minuțioasă a actelor existente în Arhivele de Stat din București și a publicațiilor oficiale ale epocii⁹².

Așezământul constituțional de organizare politică și administrativă a Principatelor reglementa amănunțit tehnica

bachelors are indicated in the document without being clearly specified whether their registration was necessary. At the same time, the document regulated the registering way for the Armenians and the Jews of cities and villages, by specifying the sanction for the disrespect of the legal stipulations.

In the Romanian territories incorporated to the Habsburg Empire, the first total registration of the population was accomplished in the years 1784 – 1787 during Iosif II, mentioning the sex and specifying the male population, the religion – Christian, non-Christian, the social category. Accomplished in a military purpose by the soldiers, Iosif II's census did not register the military population¹⁸⁸. The following census of the population in Transylvania was accomplished in the years 1851 – 1852, with an incomplete way of registration stopped about a year because of the Austrian-Prussian war.

The 1820 Registers for 13 of the 16 lands of Moldova are kept in the State Archives of Iași. For the lands of, Covurlui and Tutova, the registers were destructed in the fire in 1827. The register of the land of Iași contains all the villages, with all their inhabitants normally registered, the owners of the lordship where the villages were – the reign, the boyars, the monasteries, the yeomen, the beneficiaries of the dispenses: dispensed people, craftsmen, the servants of the lordship, the fiscal registers of every village, the main job of inhabitants of every village – their food with the work on the fields, with rent (transport), with crafts, with cattle - , if the village was on the top, or in the middle or at the end, whether they had enough land or whether “the lordship is tight”.

Beside the census on fiscal categories of the population, the 1820 register offered precious data about “the states of all the villages”, necessary for knowing the capacities of paying a tax to the treasury. In Gheorghe Ungureanu's opinion, there were common instructions for all the lands, of accomplishing the register, but without being sure about the existence of only one form.

Even if the inhabitants' job of “working

de realizare a catagrafiilor, care în opinia autorului reprezintă o sinteză a experienței acumulate în Țările Române în decurs de câteva secole, mai ales în secolul al XVIII-lea și în primii 30 de ani din secolul al XIX-lea. Organizarea și îndrumarea efectuării catagrafiilor revenea Departamentului Trebilor Dinlăuntru, Secția a III-a, al cărei Ministru era dator să „îngrijească și să privegheze de a se face și a să săvârși cu scumpătate întocmai după cuprinderea secții a patrulea de la Capul Finanțelor”, data realizării catagrafiei fiind stabilită pentru Țara Românească, de către Adunarea Obștească⁹³.

Prevederile articolului 151 denotă faptul că se cunoaște deosebirea dintre statistică și catagrafie, a cărei realizare a fost reglementată prin articolele 69 – 95 ale Regulamentului Organic. George Retegan consideră că aceste prevederi ale Regulamentului Organic nu au fost apreciate până acum la adevărata lor valoare și nu s-a văzut în ele înființarea unui organ oficial de statistică cu atribuții precise și cu personal, pentru că în literatura de specialitate, înființarea primelor instituții oficiale de statistică între anii 1859 – 1860⁹⁴.

Periodicitatea catagrafiilor a fost fixată la șapte ani, pentru prima dată în istoria înregistrărilor „prestatistice”. Aducând o nouă interpretare Regulamentului Organic în ceea ce privește unitatea de înregistrare, G. Retegan include birnicii supuși capitației, - chiar și cei imigrați din alte țări, mai puțin mocanii din Transilvania, negustorii și meseriașii cu sau fără prăvălii, inclusiv muncitorii și ucenicii, răsopii, răsdiaconii, răsțarcovnicii, stările privilegiate – neamuri, postelnici, țigani satului, alături de capii familiilor contribuabile.

Din analiza listelor separate pentru fiecare categorie socială sau fiscală, istoricul consideră că înregistrarea stării sociale reprezenta prima caracteristică a capului de familie. Realizate în scop fiscal, primele două catagrafii din anii 1831 și 1837 și-au dovedit utilitatea în ceea ce privește verificarea

on the field” is specific to most of the villages, other jobs were also consigned, depending on the specific of every community. Thus, the timber is associated to the mountain villages, producing lime, raising the animals, rafting – Bacău, Neamț, fishing – Covurlui, the vineyards and the orchards at Putna and Fălcu, brickyard – Botoșani, fuel oil – Bacău¹⁸⁹.

By anticipating the modern censuses in Romania at the end of the 19th century, the inhabitants registers accomplished in the Legal period represented a field of intense research for the specialists. For George Retegan, the legal registers represent important data sources regarding the settlement of the population number, structure and evolution for whose correct interpretation we need to know the organization technique, the observation programme, the observation and registration unit, not in the last place the purpose it was accomplished for, starting with the detailed research of the documents existent in the State Archives of Bucharest and of the official publications of the age¹⁹⁰.

The constitutional settlement of political and administrative organization of the Principalities regulated minutely the technique of accomplishing the registers that, in the author’s opinion, represents a synthesis of the experience accumulated in the Romanian Principalities across some centuries, especially in the 18th century and in the first 30 years of the 19th century. The organization and the management of accomplishing the registers belonged to the Department of Inside Affairs, the Third Section, whose Minister has “to take care and supervise the accomplishment according to the fourth section of the Finances Head”, the date of accomplishing the register being established for the Romanian Principality, by the Public Assembly¹⁹¹.

The stipulations of article 151 reflect the fact that it is known the difference between statistics and registration whose accomplishment was regulated by articles 69 – 95 of the Organic Regulation. George Retegan considers that these stipulations of the Organic Regulation were not appreciated until this

apartenenței unor persoane la categoriile privilegiate – neamuri, postelnici, dar și pentru cunoașterea naționalității populației.

Pentru Gheorghe Ungureanu, „catagrafia” locuitorilor din Moldova realizat în 1831, reprezintă primul recensământ al populației din Moldova, pe baza prevederilor Regulamentului Organic⁹⁵. Catagrafia a constituit documentul de bază pentru toate recensămintele ulterioare din Moldova, din anii 1838, 1845, 1851. Reformele preconizate, în special cele financiare, au făcut necesară cunoașterea cât mai exactă a numărului și categoriilor de locuitori, în scopul limitării categoriilor fiscale a scutiților și „privilegiaților”. Comparativ cu catagrafiile anterioare, cea din 1831 se ridică la un nivel superior atât în ceea ce privește modul de realizare: comisii ținutale, instrucțiuni, formulare, cât și în ceea ce privește scopul urmărit.

În ceea ce privește absența caracteristicilor demografice din conținutul celei de-a II-a catagrafii regulamentare, din 1837, George Retegan le atribuie intenției Departamentului Trebilor Dinlăuntru pentru realizarea unui recensământ general al populației Țării Românești. Prima parte a epocii regulamentare a fost caracterizată ca „era entuziasmului statistic”, scria G. Retegan citându-l în acest sens pe H. Westergaard.

Recensământul populației realizat în 1838 prezintă caracteristicile fundamentale ale recensămintelor secolului XX. Prima caracteristică a constat în universalitatea înregistrării – înscrierea în liste a întregii populații la data preconizată, cu excepția persoanelor aparținând consulatelor străine. Listele au avut un caracter nominal, dar nu pe gospodărie, ci pe unități administrative întregi: oraș, târg, sat, informațiile fiind obținute direct de la capul gospodăriei. Un element de noutate îl reprezintă înregistrarea datelor pentru fiecare persoană, cu numele și prenumele, starea civilă, vârsta, naționalitatea, religia și infirmitățile, sexul, starea socială și situația în profesie. Spre

moment as they should have been and they did not represent the settlement of an official organ of statistics with precise attributions and with staff because, in the specialty literature, the settlement of the first official institutions of statistics between the years 1859 – 1860¹⁹².

The periodicity of the registers was settled at seven years, for the first time in the history of the “pre-statistical” registrations. By bringing a new interpretation of the Organic Regulation regarding the registering unit, G. Retegan includes the tax payers submitted to the capital – even the ones immigrated from other countries, except for the shepherds in Transylvania, the merchandisers and the craftsmen either they have shops or not, including the workers and the apprentices, the former priests, the former deacons, the former vergers, the privileged states – relatives, seneschals, gypsies of the village, next to the leaders of the tax paying families.

From the analysis of the separate list for every social or fiscal category, the historian considers that the registration of the social state represented the first feature of the family leader. Being accomplished in a fiscal purpose, the first two registers of the years 1831 and 1837 proved their usefulness regarding the checking of some persons’ membership to the privileged categories – relatives, seneschals, but also for knowing the population nationality.

For Gheorghe Ungureanu, „the register” of the inhabitants in Moldova, accomplished in 1831, represent the first census of the population in Moldova, basing on the stipulations of the Organic Regulation¹⁹³. The register constituted the basic document for all the subsequent censuses of Moldova, in the years 1838, 1845, 1851. The stipulated reforms, especially the financial ones, made necessary the knowledge as exact as possible of the number and categories of inhabitants, in order to limit the fiscal categories of the dispensed and “privileged” ones. Comparing to the previous registers, the one in 1831 has a higher level regarding the accomplishing way: land commissions, instructions, forms, and also regarding the followed purpose.

deosebire de catagrafiile realizate în scop fiscal în perioada premergătoare, cu înregistrarea capilor de familie contribuabili, Recensământul din 1838 a avut drept scop cunoașterea reală, cât mai exactă și cât mai amănunțită a stării economice, sociale și demografice a Țării Românești⁹⁶.

Pe baza datelor oferite de catagrafiile regulamentare, s-a încercat estimarea numerică a populației din cele două state românești, prin înmulțirea numărului de familii cu un coeficient oarecare, cel mai des utilizat fiind multiplicatorul 5. Folosirea acestui multiplicator a fost justificată prin necesitatea compensării sustragerilor de la înregistrare sau practica existentă în lucrările de demografie istorică și de istorie.

Comparativ cu catagrafia realizată de Constantin Mavrocordat în 1739 în Țara Românească, proporția sustragerilor de la înregistrare în perioada regulamentară a fost mai redusă. Deși catagrafia din anii 1814 – 1815 în perioada domniei lui Caragea indică existența unui număr de aproximativ 197.326 familii, este exclusă dublarea numărului de familii până la aproximativ 400.000 în 1831 după evenimentele militare din perioada 1821 – 1829 și epidemiile de ciumă și de holeră. Disproporția numerică în mod logic se explică prin reducerea considerabilă a fenomenului sustragerii unor locuitori de la înregistrare⁹⁷.

Perioada recensămintelor moderne ale populației debutează în unele țări europene la jumătatea secolului al XIX-lea, pentru că înregistrarea caracteristicilor demografice ale fiecărei persoane, simultaneitatea înregistrării și includerea întregii populații, nu au fost respectate decât după 1850. O influență puternică asupra conținutului listelor nominale de înregistrare a avut-o primul Congres internațional de statistică organizat în 1853 la Bruxelles. Recomandările vizau înregistrarea populației de fapt prezenta periodicitatea recensămintelor la 10 ani, listă pentru fiecare menaj, recenzori special instruiți, înregistrarea ca și caracteristici ale numelui și prenumelui, vârstei, locului

Regarding the absence of the demographical features of the content of the second legal register in 1837, George Retegan attributes them to the intention of the Department of Inside Affairs in order to accomplish a general census of Wallachia's population. The first part of the legal age was featured as “the age of statistical enthusiasm”, wrote G. Retegan, quoting H. Westergaard in this sense.

The population census accomplished in 1838 presents the basic features of the censuses of the 20th century. The first feature consisted in the registration universality – registering in lists the entire population at the stipulated date, except for the persons belonging to the foreign consulates. The lists had a nominal feature, but not depending on the households, but on entire administrative units: town, market, village, the information being obtained directly from the household leader. A new element is represented by the data registration for every person, with name and surname, civil status, age, nationality, religion and infirmities, sex, social status and professional situation. Unlike the registers accomplished in a fiscal purpose in the precursory period of time, by registering the tax paying family leaders, the 1838 Census followed the real knowledge as exact and detailed as possible of the economical, social and demographical state of Wallachia¹⁹⁴.

Basing on the data offered by the legal registers, they tried to estimate the number of the population of the two Romanian states, by multiplying the number of families by a certain coefficient, usually using the multiplier 5. The use of this multiplier was justified by the need to compensate the evasion from being registered or the existent practice in the historical demography works and in the historical ones.

Comparing to the register accomplished by Constantin Mavrocordat in 1739 in Wallachia, the proportion of the evasions from registration in the legal period of time was more reduced. Even if the register of the years 1814 – 1815 during Caragea's reign indicate the existence of a number of about 197.326

nașterii, limbi vorbite, a stării civile, ocupației, domiciliului, infirmităților. Cel de – al 8-lea Congres de la Sankt – Petersburg din anul 1872 a revenit asupra problemei și recomandat înregistrarea următoarelor caracteristici: nume, vârstă, sex, situația față de capul familiei, starea civilă, ocupația, limba, știința de carte, locul nașterii, naționalitatea, domiciliul, infirmități.

Începând cu anii 1859 – 1860, ca urmare a organizării primului recensământ modern, a debutat o nouă etapă în studiul populației românești, sub aspectul numărului, structurii profesionale, repartiției pe sexe, vârstă, nivel de instruire. Primul recensământ contemporan a fost desfășurat în Principatele Unite Române (Oltenia, Muntenia, Moldova, Basarabia de Sud) în 1859—1860, în Dobrogea la 1879, iar în întreaga Basarabie la 1897. D. P. Marțian a afirmat pentru prima dată faptul că o înscriere generală a populației a fost realizată în anul 1859⁹⁸.

Alături de registrele de stare civilă, recensămintele organizate periodic după 1859 constituie pentru istorici o sursă importantă de informații atât pentru reconstituirea vieții sociale cât și a unei întregi epoci în ansamblul său. În prezent, fără a abandona aspectele de natură cantitativă, demografia istorică are drept obiect de cercetare aspectele de viață cotidiană și mentalitățile circumscrise celor trei mari momente în devenirea umană: nașterea, căsătoria și moartea. Pentru reconstituirea universului familiei, cercetările demografice interferează cu sociologia, etnografia, antropologia, geografia istorică și nu în ultimul rând științele juridice.

BIBLIOGRAFIE

Biji, Mihai - „Statistica în lucrările cu caracter monografic ale lui Ion Ionescu de le Brad”, în vol. *Din istoria statisticii românești*, Culegere de articole, Direcția Centrală de Statistică, Brașov, 1969

families, it is excluded the doubling of the number of families to about 400.000 in 1831 after the military events during 1821 – 1829 and the pest and cholera epidemics. The numerical disproportion is logically explained by the significant reduction of the phenomenon of the evasion from being registered¹⁹⁵.

The time of the population modern censuses starts, in certain European countries, at the half of the 19th century because the registration of every person's demographical features, the registration simultaneity and the inclusion of the entire population were respected only after 1850. The first International Congress of Statistics of Brussels in 1853 had a strong influence on the content of the nominal registration list. The recommendations referred to the population registration, actually they presented the 10 years periodicity of the censuses, a list for every menage, specially trained reviewers, the registration as features of name and surname, age, birth place, spoken languages, civil status, job, residence, infirmities. The 8th Congress of Sankt – Petersburg in 1872 came back to the problem and recommended the registration of the following features: name, age, sex, situation to the family leader, civil status, job, language, education, birth place, nationality, residence, infirmities.

Starting with the years 1859 – 1860, as a consequence of the organization of the first modern census, it started a new stage in the study of the Romanian population, under the aspect of number, professional structure, repartition on sexes, age, education level. The first contemporary census was developed in the United Romanian Principalities (Oltenia, Muntenia, Moldova, South Basarabia) in 1859—1860, in Dobrogea in 1879, and in the entire Basarabia in 1897. D. P. Marțian stated for the first time the fact that a general registration of the population was achieved in 1859¹⁹⁶.

Next to the civil status registrations, the censuses periodically organized after 1859 constitutes for the historians an important source of information both for reconstituting the

- Chaunu, Pierre - *Civilizația Europei clasice*, vol. I, Ed. Meridiane, București, 1989
- Demetrescu, R. C. - „Metode statistice în opera lui Petru S. Aurelian”, în vol. *Din istoria statisticii românești*
- Giurescu, Constantin C. - *Istoria Bucureștilor*, Ed. Vremea, București, 2009
- Dr. Ionescu, Constantin, - „Un veac și jumătate de la nașterea lui Ionescu de la Brad – ctitor al statisticii românești” în vol. *Din istoria statisticii românești*, Culegere de articole, Direcția Centrală de Statistică, Brașov, 1969
- Ionescu-Sion, George I. - *Istoria Bucureștilor*, Ed. Tehnopress, Iași, 2003
- Meteș, Ștefan - *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII – XX*, Ediția II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977
- Moldovan, Liviu - „Înregistrarea de către biserici a botezătorilor, cununătorilor și înmormântărilor în Țările Române în secolele XVIII-XIX”, în vol. *Populație și societate*, vol. III, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1980
- Negruți, Ecaterina - „Les dossiers paroissiaux de Moldavie et leurs importance comme source demographique”, în vol. *Populație și societate*, vol. III
- Negruți-Munteanu, Ecaterina - „Evoluția demografică a Țării Românești și a Moldovei”, în *Istoria Românilor*, vol. VI, București, 2003
- Pascu, Ștefan - „L’actualité de la démographie historique”, în *Populație și societate. Izvoare de demografie istorică*, vol. III, Lucrările colocviului internațional de demografie istorică, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1980
- Platon, Gh. - „Mutații social-economice în Principate 1821-1848”, în *Istoria Românilor*, vol. VII, tom 1
- Pressat, Roland - *Analiză demografică*. social life and an entire age in its ensemble. Nowadays, without abandoning the quantitative aspects, the historical demography has as a researching object the daily life aspects and the mentalities circumscribed to the three great moments in the human achievement: birth, marriage and death. In order to reconstitute the family universe, the demographical researches interfere with sociology, ethnography, anthropology, historical geography and, not in the last place, juridical sciences.

BIBLIOGRAPHY

- Biji, Mihai - “Statistics in Ion Ionescu de la Brad’s Monographic Works”, in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*, Collection of articles, Central Direction of Statistics, Brașov, 1969
- Chaunu, Pierre - *Civilization of Classic Europe*, vol. I, Meridiane Press, Bucharest, 1989
- Demetrescu, R. C. - “Statistical Methods in Petru S. Aurelian’s Work”, in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*
- Giurescu, Constantin C. - *Bucharest’s History*, Vremea Press, Bucharest, 2009
- Dr. Ionescu, Constantin, - “A century and a Half since Ionescu de la Brad was Born – a Founder of the Romanian Statistics” in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*, Collection of articles, Central Direction of Statistics, Brașov, 1969
- Ionescu-Sion, George I. - *Bucharest’s History*, Tehnopress Press, Iași, 2003
- Meteș, Ștefan - *Romanian Emigrations from Transylvania in the 13th – 20th Centuries*, 2nd Edition, Scientific and Encyclopaedic Press, Bucharest, 1977
- Moldovan, Liviu - “Registration by the Churches of the Baptised, Married and Dead People in the Romanian Principalities in the 18th – 19th centuries”, in vol. *Population and Society*, vol. III, Dacia Press, Cluj Napoca, 1980
- Negruți, Ecaterina - “Les dossiers

- Concepte. Metode. Rezultate*, Editura științifică, București, 1974
- Rădulescu, Andrei, Bitoleanu, Ion - *Istoria Dobrogei*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998, p.276
- Retegan, George - „Catagrafiile regulamentare și problemele pe care le ridică”, în vol. *Din Istoria Statisticii Românești*
- Retegan, George - „O revistă românească de demografie apărută acum șase decenii”, în vol. *Din istoria statisticii românești*
- Retegan, George - „Primul recensământ modern al populației și agriculturii Țării Românești: 1838”, în vol. *Din Istoria Statisticii Românești*
- Retegan, George - „Tehnici de înregistrare a populației Principatelor Române până la mijlocul secolului al XVIII-lea. Actul lui Constantin Mavrocordat din anul 1741”, în vol. *Din Istoria Statisticii Românești*
- Retegan, George - *Teorie și metodă în științele sociale*, Editura Politică, București, 1966
- Roman, Louis - „Necesitatea studierii istoriei populației României”, în *Studii și articole de Istorie, XXVI*, București, 1974
- Roman, Louis - „Evoluția numerică a populației Țării Românești și migrația externă”, în *Studii și articole de Istorie, nr. XXIII*, București, 1973
- Roman, Louis - „Populația Țărilor Române în fața flagelelor”, în *Studii și articole de Istorie, nr. LX-LXI* (serie nouă), București, 1993
- Roman, Louis - „Recensăminte și numărători ale populației în Istoria României” în vol. *Studii și articole de istorie, LIX* (serie nouă), București, 1992
- Roman, Louis; Vergatti, Radu Ștefan - *Studii de demografie istorică românească*, Editura Enciclopedică, București, 2002.
- Rotariu, Traian - *Demografie și sociologia populației. Fenomene* paroissiaux de Moldavie et leurs importance comme source demographique”, in vol. *Population and Society*, vol. III
- Negruți-Munteanu, Ecaterina – “Demographical Evolution of Wallachia and Moldova”, in *Romanians' History*, vol. VI, Bucharest, 2003
- Pascu, Ștefan - “L’actualité de la démographie historique”, in *Population and Society. Sources of Historical Demography*, vol. III, Works of the international colloquium of historical demography, Dacia Press, Cluj Napoca, 1980
- Platon, Gh. - “Social-economical Mutations in the Principalities 1821-1848”, in *Romanians' History*, vol. VII, tome 1
- Pressat, Roland- *Demographical Analysis. Concepts. Methods. Results*, Scientific Press, Bucharest, 1974
- Rădulescu, Andrei, Bitoleanu, Ion - *Dobrogea's History*, Ex Ponto Press, Constanța, 1998, p.276
- Retegan, George - “Legal Registers and the Problems They Raise”, in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*
- Retegan, George - “A Romanian Demographical Magazine that Appeared Six Decades Ago”, in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*
- Retegan, George - “The First Modern Census of Wallachia’s Population and Agriculture: 1838”, in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*
- Retegan, George - “Techniques of Registering the Population of the Romanian Principalities until the Middle of the 18th Century. Constantin Mavrocordat’s Document since 1741”, in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*
- Retegan, George - *Theory and Method in the Social Sciences*, Political Press, Bucharest, 1966
- Roman, Louis - “The Necessity to Study the History of Romania’s Population”, in

- demografice*, Editura Polirom, Iași, 2003
- Sora, Vasile; Hristache, Ion; Mihăescu, Constantin. -*Demografie și statistică socială*, Editura Economică, București, 1996
- Stahl, Henri - *Teoria și practica investigațiilor sociale*, vol. 2, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1975
- Stoica, Gheorghe - „Statistica în opera ec. N. Șuțu”, în vol. *Economistul N. Șuțu*, Editura Academiei RSR, București, 1974
- Stoica, Gheorghe; Nicolicioiu, Pena - „Ion Ionescu de la Brad organizator al recensământului din 1859 în Moldova” în vol. *Din istoria statisticii românești*
- Ștefănescu, Ștefan - *Demografia, dimensiune a istoriei*, Editura Facla, Timișoara, 1974
- Șuțu, Nicolae - „Noțiuni statistice asupra Moldovei” în vol. *Opere economice*, Editura Științifică, București, 1951
- Șuțu, Nicolae - „Câteva observații asupra statisticii României”, în vol. *Opere economice* Editura Științifică, București, 1951
- Trebici, Vladimir - *Demografia*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979
- Trebici, Vladimir, Hristache, Ion - *Demografia teritorială a României*, Editura Academiei RSR, București, 1986
- Ungureanu, Gheorghe - „Actele de stare civilă în Moldova sub regimul Regulamentului Organic (1832 - 1864)” în vol. *Din istoria statisticii românești*
- Ungureanu, Gheorghe - „Actele de stare civilă în sub regimul Codului Civil” în vol. *Din istoria statisticii românești*,
- Veverka, Ion - „Contribuții cu caracter statistic în opera lui Nicolae Șuțu”, în vol. *Din istoria statisticii românești*
- Historical Studies and Articles, XXVI*, Bucharest, 1974
- Roman, Louis - “Numerical Evolution of Wallachia’s Population and the Outside Migration”, in *Historical Studies and Articles, no. XXIII*, Bucharest, 1973
- Roman, Louis - “Population of the Romanian Principalities in front of the Scourges”, in *Historical Studies and Articles, no. LX-LXI (new series)*, Bucharest, 1993
- Roman, Louis - “Censuses and Counts of the Population in Romania’s History” in vol. *Historical Studies and Articles, LIX (new series)*, Bucharest, 1992
- Roman, Louis; Vergatti, Radu Ștefan – *Studies of Romanian Historical Demography*, Encyclopaedic Press, Bucharest, 2002.
- Rotariu, Traian - *Demography and Population Sociology. Demographical Phenomena*, Polirom Press, Iași, 2003
- Sora, Vasile; Hristache, Ion; Mihăescu, Constantin. – *Demography and Social Statistics*, Economical Press, Bucharest, 1996
- Stahl, Henri - *Theory and Practice of Social Investigations*, vol. 2, Scientific and Encyclopaedic Press, Bucharest, 1975
- Stoica, Gheorghe - “Statistics in the Economist N. Șuțu’s Work”, in vol. *The Economist N. Șuțu*, RSR Academy Press, Bucharest, 1974
- Stoica, Gheorghe; Nicolicioiu, Pena - „Ion Ionescu de la Brad, organizer of the 1859 census in Moldova” in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*
- Ștefănescu, Ștefan - *Demography, a Dimension of History*, Facla Press, Timișoara, 1974
- Șuțu, Nicolae - “Statistical Notes about Moldova” in vol. *Economical Works*, Scientific Press, Bucharest, 1951
- Șuțu, Nicolae - “Some Observations on Romania’s Statistics”, in vol. *Economical Works*, Scientific Press, Bucharest, 1951
- Trebici, Vladimir - *Demography*, Scientific and Encyclopaedic Press, Bucharest, 1979
- Trebici, Vladimir, Hristache, Ion – *Romania’s*

- Territorial Demography*, RSR Academy Press, Bucharest, 1986
- Ungureanu, Gheorghe - “Civil Status Documents in Moldova under the System of the Organic Regulation (1832 - 1864)” in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*
- Ungureanu, Gheorghe - “Civil Status Documents under the System of the Civil Code” in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*,
- Veverka, Ion - “Statistical Contributions in Nicolae Șuțu’s Work”, in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*

¹ Roland Pressat, *Analiză demografică. Concepte. Metode. Rezultate*, Editura științifică, București, 1974, p. 6

² *Ibidem*, p. 12

³ Dr. Constantin Ionescu, „Un veac și jumătate de la nașterea lui Ionescu de la Brad – ctitor al statisticii românești” în vol. *Din istoria statisticii românești*, Culegere de articole, Direcția Centrală de Statistică, Brașov, 1969, p.40

⁴ *Ibidem*

⁵ Gh. Stoica, Pena Nicolicioiu, *Ion Ionescu de la Brad organizator al recensământului din 1859 în Moldova*, p.54

⁶ *Ibidem*, p.53

⁷ Dr. Constantin Ionescu, *Op. cit.*, p. 41

⁸ Apud Gh. Stoica, *Op. cit.*, p. 23

⁹ M. Biji, „Statistica în lucrările cu caracter monografic ale lui Ion Ionescu de la Brad”, în vol. *Din istoria statisticii românești*, p. 44

¹⁰ *Ibidem*, p.49

¹¹ H. Stahl, *Teoria și practica investigațiilor sociale*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1975, vol. 2, p.11

¹² Apud I. Veverka, „Contribuții cu caracter statistic în opera lui Nicolae Șuțu”, în vol. *Din istoria statisticii românești*, p. 101

¹³ *Ibidem*, p. 103

¹⁴ *Ibidem*

¹⁵ N. Șuțu, „Noțiuni statistice asupra Moldovei” în vol. *Opere economice*, Editura Științifică, București, 1951, p. 144

¹⁶ Gh. Stoica, *Statistica în opera ec. N. Șuțu*, în vol. *Economistul N. Șuțu*, Editura Academiei RSR, București, 1974, p. 77

¹⁷ N. Șuțu, „Câteva observații asupra statisticii României”, în vol. *Opere economice*, p. 254

¹⁸ R. C. Demetrescu, „Metode statistice în opera lui Petru S. Aurelian”, în vol. *Din istoria statisticii românești*, p. 110

¹⁹ *Ibidem*, p.110

²⁰ *Ibidem*, p. 112

²¹ George Retegan, „O revistă românească de demografie apărută acum șase decenii”, în vol. *Din istoria statisticii românești* p. 479

²² *Ibidem*, p. 482

²³ V. Sora, I. Hristache, C. Mihăescu, *Demografie și statistică socială*, Editura Economică, București 1996, p. 14

- ²⁴ V. I. Trebici, I. Hristache, *Demografia teritorială a României*, Editura Academiei RSR, București, 1986, p. 11
- ²⁵ V. Sora, I. Hristache, C. Mihăescu, *Op. cit.*, p. 21
- ²⁶ V. Trebici, *Demografia*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 25
- ²⁷ L. Roman, „Necesitatea studierii istoriei populației României”, în *Studii și articole de Istorie, XXVI*, București, 1974, p. 81
- ²⁸ *Ibidem*, p. 82
- ²⁹ Ștefan Ștefănescu, *Demografia, dimensiune a istoriei*, Editura Facla, Timișoara, 1974, p. 7
- ³⁰ *Ibidem*, p. 28
- ³¹ *Ibidem*, p. 29
- ³² Traian Rotariu, *Demografie și sociologia populației. Fenomene demografice*, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 21
- ³³ *Ibidem*, p. 22
- ³⁴ Ștefan Pascu, „L’actualité de la démographie historique”, în *Populație și societate. Izvoare de demografie istorică*, vol. III, Lucrările colocalizării internaționale de demografie istorică, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1980, p. 12
- ³⁵ Ecaterina Negruți-Munteanu, „Evoluția demografică a Țării Românești și a Moldovei”, în *Istoria Românilor, vol. VI*, București, 2003, p.53
- ³⁶ Ștefan Ștefănescu, *Op. Cit.*, p. 24
- ³⁷ *Ibidem*, p. 25
- ³⁸ Louis Roman, „Evoluția numerică a populației Țării Românești și migrația externă”, în *Studii și articole de Istorie, nr. XXIII*, București, 1973, p. 17
- ³⁹ *Ibidem*
- ⁴⁰ *Ibidem*, p.18
- ⁴¹ *Ibidem*, p. 21
- ⁴² *Ibidem*, p. 23
- ⁴³ *Ibidem*, p. 41
- ⁴⁴ Idem, „Populația Țărilor Române în fața flagelelor”, în *Studii și articole de Istorie, nr. LX-LXI (serie nouă)*, București, 1993, p. 36
- ⁴⁵ *Ibidem*, p. 37
- ⁴⁶ Idem, *Evoluția numerică a populației Țării Românești și migrația externă*, p. 16
- ⁴⁷ *Ibidem*, p. 17
- ⁴⁸ Apud L. Roman, *Populația Țărilor Române în fața flagelelor*, p. 37
- ⁴⁹ *Ibidem*
- ⁵⁰ *Ibidem*, p. 38
- ⁵¹ *Ibidem*, p. 40
- ⁵² *Ibidem*, p. 41
- ⁵³ Ștefan Meteș, *Op. Cit.*, p. 342 - 348
- ⁵⁴ C. C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, Ed. Vreamea, București, 2009, p.264
- ⁵⁵ *Ibidem*, p.268
- ⁵⁶ *Ibidem*, p.323
- ⁵⁷ G. I. Ionescu-Sion, *Istoria Bucureștilor*, Ed. Tehnopress, Iași, 2003, p.92
- ⁵⁸ Gh. Platon, „Mutații social-economice în Principate 1821-1848”, în *Istoria Românilor, vol. VII, tom 1*, p.167
- ⁵⁹ Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII – XX*, Ediția II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 251
- ⁶⁰ *Ibidem*
- ⁶¹ *Ibidem*, p. 254
- ⁶² *Ibidem*, p. 255
- ⁶³ *Ibidem*
- ⁶⁴ *Ibidem*, p. 256
- ⁶⁵ A. Rădulescu, I. Bitoleanu – *Istoria Dobrogei*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998, p.276
- ⁶⁶ *Ibidem*, p.284
- ⁶⁷ Louis Roman, Radu Ștefan Vergatti, *Studii de demografie istorică românească*, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 236
- ⁶⁸ *Ibidem*, p. 45
- ⁶⁹ G. Retegan, *Teorie și metodă în științele sociale*, Editura Politică, București, 1966, p. 134
- ⁷⁰ P. Chaunu, *Civilizația Europei clasice*, Ed. Meridiane, București, 1989, vol. I, p.206

- ⁷¹ Ecaterina Negruți, „Les dossiers paroissiaux de Moldavie et leurs importance comme source demographique”, în vol. *Populație și societate*, vol. III, p. 146
- ⁷² Liviu Moldovan, „Înregistrarea de către biserici a botezaților, cununaților și înmormântărilor în Țările Române în secolele XVIII-XIX”, în vol. *Populație și societate*, vol. III, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1980, p. 137
- ⁷³ Ecaterina Negruți, *Op. cit.*, vol. III, p. 144
- ⁷⁴ *Ibidem*, p. 139
- ⁷⁵ Gheorghe Ungureanu, „Actele de stare civilă în Moldova sub regimul Regulamentului Organic (1832 - 1864)” în vol. *Din istoria statisticii românești*, p. 234
- ⁷⁶ *Ibidem*, p. 237
- ⁷⁷ *Ibidem*, p. 240
- ⁷⁸ L. Moldovan, *Op. cit.*, p. 141
- ⁷⁹ Gheorghe Ungureanu, *Actele de stare civilă sub regimul Codului Civil*, p. 253
- ⁸⁰ *Ibidem*, p. 254
- ⁸¹ *Ibidem*, p. 256
- ⁸² *Ibidem*
- ⁸³ *Ibidem*
- ⁸⁴ *Ibidem*, p. 257
- ⁸⁵ *Ibidem*, p. 258
- ⁸⁶ George Retegan, *Teorie și metodă în științele sociale*, p. 134
- ⁸⁷ Louis Roman, „Recensăminte și numărători ale populației în Istoria României” în vol. *Studii și articole de istorie, LIX (serie nouă)*, București, 1992, p. 93
- ⁸⁸ *Ibidem*
- ⁸⁹ George Retegan, „Tehnici de înregistrare a populației Principatelor Române până la mijlocul secolului al XVIII-lea. Actul lui Constantin Mavrocordat din anul 1741”, în vol. *Din Istoria Statisticii Românești*, p. 173
- ⁹⁰ Idem, *Primul recensământ modern al populației și agriculturii Țării Românești: 1838*, p. 163
- ⁹¹ *Ibidem*, p. 138
- ⁹² G. Retegan, „Catagrafiile regulamentare și problemele pe care le ridică”, în vol. *Din Istoria Statisticii Românești*, p. 181
- ⁹³ *Ibidem*, p. 182
- ⁹⁴ G. Retegan, „Primul recensământ modern al populației și agriculturii Țării Românești: 1838”, în vol. *Din Istoria Statisticii Românești*, p. 158
- ⁹⁵ Gheorghe Ungureanu, *Catagrafia locuitorilor Moldovei din anul 1831*, p. 145
- ⁹⁶ G. Retegan, *Op. cit.*, p. 164
- ⁹⁷ Idem, „Catagrafiile regulamentare și problemele pe care le ridică”, în vol. *Din Istoria Statisticii Românești*, p. 187
- ⁹⁸ Idem, *Primul recensământ modern al populației și agriculturii Țării Românești: 1838*, p. 162
- ⁹⁹ Roland Pressat, *Demographical Analysis. Concepts. Methods. Results*, Scientific Press, Bucharest, 1974, p. 6
- ¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 12
- ¹⁰¹ Dr. Constantin Ionescu, „A Century and a Half since Ionescu de la Brad was Born – a Founder of the Romanian Statistics” in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*, Collection of articles, Central Direction of Statistics, Brașov, 1969, p.40
- ¹⁰² *Ibidem*
- ¹⁰³ Gh. Stoica, Pena Nicolicioiu, *Ion Ionescu de la Brad, Organizer of the 1859 Census in Moldova*, p.54
- ¹⁰⁴ *Ibidem*, p.53
- ¹⁰⁵ Dr. Constantin Ionescu, *Op. cit.*, p. 41
- ¹⁰⁶ Apud Gh. Stoica, *Op. cit.*, p. 23
- ¹⁰⁷ M. Biji, “Statistics in Ion Ionescu de la Brad’s Monographic Works”, in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*, p. 44
- ¹⁰⁸ *Ibidem*, p.49
- ¹⁰⁹ H. Stahl, *Theory and Practice of Social Investigations*, Scientific and Encyclopaedic Press, Bucharest, 1975, vol. 2, p.11
- ¹¹⁰ Apud I. Veverca, „Statistical Contributions in Nicolae Șuțu’s Work”, in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*, p. 101
- ¹¹¹ *Ibidem*, p. 103
- ¹¹² *Ibidem*

- ¹¹³ N. Șuțu, „Statistical Notions about Moldova” in vol. *Economical Works*, Scientific Press, Bucharest, 1951, p. 144
- ¹¹⁴ Gh. Stoica, *Statistics in the Economist N. Șuțu’s Work*, in vol. *The Economist N. Șuțu*, RSR Academy Press, Bucharest, 1974, p. 77
- ¹¹⁵ N. Șuțu, “Some Observations on Romania’s Statistics”, in vol. *Economical Works*, p. 254
- ¹¹⁶ R. C. Demetrescu, “Statistical Methods in Petru S. Aurelian’s Work”, in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*, p. 110
- ¹¹⁷ *Ibidem*, p.110
- ¹¹⁸ *Ibidem*, p. 112
- ¹¹⁹ George Retegan, “A Romanian Demographical Magazine that Appeared Six Decades Ago”, in vol. *Of the History of the Romanian Statistics* p. 479
- ¹²⁰ *Ibidem*, p. 482
- ¹²¹ V. Sora, I. Hristache, C. Mihăescu, *Demography and Social Statistics*, Economical Press, Bucharest 1996, p. 14
- ¹²² V. I. Trebici, I. Hristache, *Romania’s Territorial Demography*, RSR Academy Press, Bucharest, 1986, p. 11
- ¹²³ V. Sora, I. Hristache, C. Mihăescu, *Op. cit.*, p. 21
- ¹²⁴ V. Trebici, *Demography*, Scientific and Encyclopaedic Press, Bucharest, 1979, p. 25
- ¹²⁵ L. Roman, “The Necessity to Study the History of Romania’s Population”, in *Historical Studies and Articles*, XXVI, Bucharest, 1974, p. 81
- ¹²⁶ *Ibidem*, p. 82
- ¹²⁷ Ștefan Ștefănescu, *Demography, a Size of History*, Facla Press, Timișoara, 1974, p. 7
- ¹²⁸ *Ibidem*, p. 28
- ¹²⁹ *Ibidem*, p. 29
- ¹³⁰ Traian Rotariu, *Demography and Population Sociology. Demographical Phenomena*, Polirom Press, Iași, 2003, p. 21
- ¹³¹ *Ibidem*, p. 22
- ¹³² Ștefan Pascu, “L’actualité de la démographie historique”, in *Population and Society. Sources of Historical Demography*, vol. III, Works of the international colloquium of historical demography, Dacia Press, Cluj Napoca, 1980, p. 12
- ¹³³ Ecaterina Negruți-Munteanu, “Demographical Evolution of Wallachia and Moldova”, in *Romanians’ History*, vol. VI, Bucharest, 2003, p.53
- ¹³⁴ Ștefan Ștefănescu, *Op. Cit.*, p. 24
- ¹³⁵ *Ibidem*, p. 25
- ¹³⁶ Louis Roman, “Numerical Evolution of Wallachia’s Population and Outside Migration”, in *Historical Studies and Articles*, no. XXIII, Bucharest, 1973, p. 17
- ¹³⁷ *Ibidem*
- ¹³⁸ *Ibidem*, p.18
- ¹³⁹ *Ibidem*, p. 21
- ¹⁴⁰ *Ibidem*, p. 23
- ¹⁴¹ *Ibidem*, p. 41
- ¹⁴² Idem, “Population of the Romanian Principalities in front of the Scourges”, in *Historical Studies and Articles*, no. LX-LXI (new series), Bucharest, 1993, p. 36
- ¹⁴³ *Ibidem*, p. 37
- ¹⁴⁴ Idem, *Numerical Evolution of Wallachia’s Population and Outside Migration*, p. 16
- ¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 17
- ¹⁴⁶ Apud L. Roman, *Population of the Romanian Principalities in front of the Scourges*, p. 37
- ¹⁴⁷ *Ibidem*
- ¹⁴⁸ *Ibidem*, p. 38
- ¹⁴⁹ *Ibidem*, p. 40
- ¹⁵⁰ *Ibidem*, p. 41
- ¹⁵¹ Ștefan Meteș, *Op. Cit.*, p. 342 - 348
- ¹⁵² C. C. Giurescu, *Bucharest’s History*, Vremea Press, Bucharest, 2009, p.264
- ¹⁵³ *Ibidem*, p.268
- ¹⁵⁴ *Ibidem*, p.323
- ¹⁵⁵ G. I. Ionescu-Sion, *Bucharest’s History*, Tehnopress Press, Iași, 2003, p.92

- ¹⁵⁶ Gh. Platon, “Social-Economical Mutations in the Principalities 1821-1848”, in *Romanians’ History*, vol. VII, tome I, p.167
- ¹⁵⁷ Ștefan Meteș, *Romanian Emigrations from Transylvania in the 13th – 20th Centuries*, 2nd Edition, Scientific and Encyclopaedic Press, Bucharest, 1977, p. 251
- ¹⁵⁸ *Ibidem*
- ¹⁵⁹ *Ibidem*, p. 254
- ¹⁶⁰ *Ibidem*, p. 255
- ¹⁶¹ *Ibidem*
- ¹⁶² *Ibidem*, p. 256
- ¹⁶³ A. Rădulescu, I. Bitoleanu – *Dobrogea’s History*, Ex Ponto Press, Constanța, 1998, p.276
- ¹⁶⁴ *Ibidem*, p.284
- ¹⁶⁵ Louis Roman, Radu Ștefan Vergatti, *Studies of Romanian Historical Demography*, Encyclopaedic Press, Bucharest, 2002, p. 236
- ¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 45
- ¹⁶⁷ G. Retegan, *Theory and Method in Social Sciences*, Political Press, Bucharest, 1966, p. 134
- ¹⁶⁸ P. Chaunu, *Civilization of Classic Europe*, Meridiane Press, Bucharest, 1989, vol. I, p.206
- ¹⁶⁹ Ecaterina Negruți, “Les dossiers paroissiaux de Moldavie et leurs importance comme source demographique”, in vol. *Population and Society*, vol. III, p. 146
- ¹⁷⁰ Liviu Moldovan, “Registration by the Churches of the Baptised, Married and Dead People in the Romanian Principalities in the 18th – 19th centuries”, in vol. *Population and Society*, vol. III, Dacia Press, Cluj Napoca, 1980, p. 137
- ¹⁷¹ Ecaterina Negruți, *Op. cit.*, vol. III, p. 144
- ¹⁷² *Ibidem*, p. 139
- ¹⁷³ Gheorghe Ungureanu, “Civil Status Documents in Moldova under the System of the Organic Regulations (1832 - 1864)” in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*, p. 234
- ¹⁷⁴ *Ibidem*, p. 237
- ¹⁷⁵ *Ibidem*, p. 240
- ¹⁷⁶ L. Moldovan, *Op. cit.*, p. 141
- ¹⁷⁷ Gheorghe Ungureanu, *Civil Status Documents under the System of the Civil Code*, p. 253
- ¹⁷⁸ *Ibidem*, p. 254
- ¹⁷⁹ *Ibidem*, p. 256
- ¹⁸⁰ *Ibidem*
- ¹⁸¹ *Ibidem*
- ¹⁸² *Ibidem*, p. 257
- ¹⁸³ *Ibidem*, p. 258
- ¹⁸⁴ George Retegan, *Theory and Method in Social Sciences*, p. 134
- ¹⁸⁵ Louis Roman, “Censuses and Counts of the Population in Romania’s History” in vol. *Historical Studies and Articles, LIX (new series)*, Bucharest, 1992, p. 93
- ¹⁸⁶ *Ibidem*
- ¹⁸⁷ George Retegan, “Techniques of Registering the Population of the Romanian Principalities until the Middle of the 18th Century. Constantin Mavrocordat’s Document since 1741”, in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*, p. 173
- ¹⁸⁸ Idem, *The First Modern Census of Wallachia’s Population and Agriculture: 1838*, p. 163
- ¹⁸⁹ *Ibidem*, p. 138
- ¹⁹⁰ G. Retegan, „Legal Registers and the Problems They Raise”, in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*, p. 181
- ¹⁹¹ *Ibidem*, p. 182
- ¹⁹² G. Retegan, “The First Modern Census of Wallachia’s Population and Agriculture: 1838”, in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*, p. 158
- ¹⁹³ Gheorghe Ungureanu, *Registering Moldova’s Inhabitants in 1831*, p. 145
- ¹⁹⁴ G. Retegan, *Op. cit.*, p. 164
- ¹⁹⁵ Idem, “Legal Registers and the Problems They Raise”, in vol. *Of the History of the Romanian Statistics*, p. 187
- ¹⁹⁶ Idem, *The First Modern Census of Wallachia’s Population and Agriculture: 1838*, p. 162